3
C
15

13 apr. 1964

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963

Deel 2
Televisie en radio,
herfst 1962

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
BIBLIOTHEEK

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
ZEIST, 1964

1 3C15

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962-1963

Deel 2
Televisie en radio, herfst 1962

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V.
ZEIST, 1964

VERKLARING DER TEKENS

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nul
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
1962–1963	= 1962 tot en met 1963
1962/1963	= het gemiddelde over de jaren 1962 en 1963
1962/'63	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 1962 en eindigend in 1963

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Het herdrukken van de inhoud van deze publikatie is niet toegestaan, noch geheel, noch gedeeltelijk, noch in de oorspronkelijke, noch in bewerkte vorm, tenzij met schriftelijke machtiging van de Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
Het gebruiken van de inhoud van deze publikatie als toelichting of bewijsvoering in een artikel, een boekbespreking of een boek is toegestaan, mits de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Verkrijgbaar bij Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zinzendorflaan 3, Zeist (postrekening no.57071) en de boekhandel.

Prijs: *f* 5,20 Bestelnummer: G 13/1962-1963-2

VOORBERICHT

Deze publikatie maakt deel uit van de reeks, die verschijnt over twee vrije-tijdsbestedingsonderzoekingen, welke respectievelijk in de herfst van 1962 en de zomer van 1963 zijn gehouden. In deze onderzoekingen werden verschillende onderwerpen van vrije-tijdsbesteding aan de orde gesteld, alle betrekking hebbend op de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder. Over een van deze onderwerpen - enkele vormen van amusement - verscheen onlangs reeds een publikatie. Over verscheidene andere elementen van vrije-tijdsbesteding zoals avond- en weekendbesteding, openluchtrecreatie en sportbeoefening, verenigingsleven, zal later nog worden gerapporteerd. Het onderwerp, dat in de voorliggende publikatie besproken wordt is: televisie en radio. Hierover verscheen begin 1963 reeds de publikatie "Televisie en radio, Herfst 1962. Enige voorlopige uitkomsten". Daarin waren enkele summiere resultaten vervat. Hierop volgt thans de definitieve publikatie met een uiteraard veel uitvoeriger en veel gedetailleerder verslaggeving. Er zijn nu ook, waar dit mogelijk en zinvol bleek, vergelijkingen gemaakt met het najaarsonderzoek, dat het Centraal Bureau voor de Statistiek in 1960 ten aanzien van televisie en radio instelde.

Een woord van dank richt ik tot de Nederlandse Stichting voor Statistiek, die aan de opzet van het onderzoek heeft meegewerkt, het enquêtewerk heeft verricht en waarmee tijdens de verschillende bewerkingsfasen een veelvuldig en prettig contact werd onderhouden.

De heer dr. M.A.J.M.Matthijssen had de dagelijkse leiding van de vele onderzoekingen, die voor deze publikatie zijn verricht. Hij schreef ook de toelichtende tekst bij de uitkomsten. De wiskundige inhoud werd verzorgd door de heer drs. J.Muilwijk.

De Directeur-Generaal
van de Statistiek,

Ph. J. Idenburg

(Prof.Dr. Ph.J.IDENBURG)

's-Gravenhage, februari 1964

I N H O U D

Blz.

VOORBERICHT 3

SAMENVATTING DER BELANGRIJKSTE CONCLUSIES 7

HOOFDSTUK I. INLEIDING

A. Inhoud van de publikatie 9
B. Uitvoering van het onderzoek 9
C. Gekozen indelingen 9
D. Opzet en indeling van de publikatie 11

HOOFDSTUK II. TELEVISIE

A. Definities 13
B. Televisiebezit 13
1. Aantal geregistreerde televisietoestellen 13
2. Het televisiebezit per bevolkingsgroep 13
C. Televisiekijken 14
1. Het aantal kijkers in 1960 en 1962 14
2. De kijktijd thuis in 1960 en 1962 14
3. De bevolkingsgroepen afzonderlijk beschouwd 14
D. Nederlandse en buitenlandse televisie 15
1. Ontvangstmogelijkheid 15
2. Het kijken in verband met de ontvangstmogelijkheid 15
3. Samenvatting 16
E. Programmabelangstelling en programmavoorkeur 16
1. De kijkdichtheid van de televisiebezitter 16
2. De kijkdichtheid van de verschillende bevolkingsgroepen 17

HOOFDSTUK III. RADIO

A. Definities 18
B Radiobezit 18
C. Radiobeluistering 18
D. Programmabeluistering en programmavoorkeur 18
1. Algemeen overzicht van de luisterdichtheid 18
2. De bevolkingsgroepen afzonderlijk 19

HOOFDSTUK IV. RADIOBELUISTERING EN TELEVISIEBEZIT

A. Luisteraars en luistertijd bij personen met en zonder televisie 20
1. Algemeen overzicht 20
2. De bevolkingsgroepen afzonderlijk 20
B. Programmabeluistering en programmavoorkeur bij personen met en zonder televisie 20
1. Algemeen overzicht 20
2. De bevolkingsgroepen afzonderlijk 21

HOOFDSTUK V. TELEVISIE EN RADIO

A. De positie van televisie en radio in het algemeen 22
1. De televisie in opkomst 22
2. Nederlandse en buitenlandse televisie 22
3. Afnemende betekenis van de radio 22
4. Veranderde functie van de radio 23
5. Kijk- en luisterfrequentie 23
6. Kijk- en luisterstructuur 23
B. Televisie en radio in de verschillende bevolkingsgroepen 24
1. Televisiebezit 24
2. Kijk- en luisterfrequentie 24
3. Kijk- en luisterstructuur 25

BIJLAGE I Wiskundige en steekproeftechnische aspecten; betrouwbaarheid van de uitkomsten 26

BIJLAGE II Samenstelling van de steekproef (equivalente aantallen) 31

BIJLAGE III De gebruikte vragenlijst 32

TABELLEN Blz.

bij hoofdstuk II

1. Aantal bij de P.T.T. geregistreerde televisietoestellen 1952-1963 37
2. Aantal personen met televisie thuis, in procenten van de bevolking 37
3. Aantal personen met televisie thuis, per sociaal milieu en inkomensgroep, in procenten van de desbetreffende groep 37
4. Aantal personen met televisie thuis per kerkgenootschap en kerksheid, in procenten van de desbetreffende groep 37
5. Aantal televisiekijkers per avond, thuis en bij anderen 38
6. Gemiddelde kijktijd in minuten per avond van de televisiebezitters en de televisiekijkers 39
7. De televisiebezitters naar totale kijktijd per avond 40
8. Aantal televisiekijkers bij anderen, in procenten van de bevolking zonder televisie thuis 41
9. De televisiebezitters naar ontvangstmogelijkheid van het toestel 41
10. Kijktijd van de televisiebezitters in procenten van de zendtijd van Nederlandse, Belgische en Duitse zenders, per ontvangstmogelijkheid van het televisietoestel 42
11. Verhouding van de zendtijd van Nederlandse, Belgische en Duitse televisiezenders en van de kijktijd besteed aan de programma's van deze zenders, per ontvangstmogelijkheid van het televisietoestel 42
12. Kijkdichtheid van personen met televisie thuis, per programmacategorie (Nederlandse televisieprogramma's) 43
13. Kijkdichtheid van personen met televisie thuis per programmacategorie, per bevolkingsgroep (Nederlandse televisieprogramma's) 44

bij hoofdstuk III

14. Bezit van radiotoestellen en/of aansluitingen op de draadomroep, in procenten van de bevolking 45
15. De radiobezitters naar totale luistertijd per avond (in procenten) en de gemiddelde luistertijd in minuten per avond van radiobezitters en radioluisteraars 46
16. Luisterdichtheid van personen met radio thuis, per programmacategorie (Nederlandse radioprogramma's) 47
17. Luisterdichtheid van personen met radio thuis, per programmacategorie, per bevolkingsgroep (Nederlandse radioprogramma's) 48

bij hoofdstuk IV

18. De radiobezitters met en zonder televisie thuis, naar totale luistertijd per avond (in procenten) 49
19. De radiobezitters met en zonder televisie thuis, naar gemiddelde luistertijd in minuten per avond 50
20. Aangeboden Nederlandse radioprogramma's en beluisterde programma's afzonderlijk voor radiobezitters met en zonder televisie 51
21. Luisterdichtheid van personen met en zonder televisie thuis, per programmacategorie, per bevolkingsgroep (Nederlandse radioprogramma's) 51

SAMENVATTING DER BELANGRIJKSTE CONCLUSIES

Hieronder volgt een min of meer schematisch overzicht van de belangrijkste onderzoekresultaten. Wellicht ten overvloede wijzen wij er op, dat talrijke meer gedetailleerde gegevens en daaraan gekoppelde beschouwingen, die verder in dit rapport ter sprake komen, niet in dit overzicht zijn opgenomen.

Televisie

1. In de herfst van 1962 beschikte bijna de helft van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder over een televisietoestel. De verbreiding van de televisie geschiedt de laatste jaren in een dusdanig snel tempo, dat het televisiebezit vermoedelijk spoedig vrijwel gemeengoed zal worden.
2. De snelle verbreiding van de televisie geldt voor bijna alle delen van de Nederlandse bevolking. Slechts bij een tweetal bevolkingscategorieën vormen de T.V.-bezitters nog duidelijk een minderheid.
   - De landarbeiders en boeren (ca. een kwart). Daarmee houdt verband, dat de televisie in het algemeen op het agrarische platteland nog betrekkelijk weinig verbreid is (een derde).
   - De kerkelijk meelevende protestanten : de gereformeerden (een kwart) en de kerkse hervormden (ca. een derde).

   In het algemeen is de inkomenspositie van grote betekenis voor de aanschaf van een T.V.-toestel. Er zijn twee groeperingen die zich aan deze algemene tendens onttrekken: onder de meer ontwikkelden ligt het televisiebezit beneden de verwachting (ruim 40%), onder de arbeidersbevolking boven de verwachting (ongeveer 50%). De televisie is nergens zozeer verbreid als onder de arbeiders met een relatief hoog inkomen: ongeveer twee derde.
3. Per avond zette ultimo 1962 gemiddeld 70% van degenen die thuis kunnen kijken, zijn toestel kortere of langere tijd aan (in 1960 : 68%). Het aantal kijkers bij anderen nam in deze twee jaren toe van 8% tot 10%. Alles bijeengenomen keek eind 1962 ca. 40% van de bevolking van 12 jaar en ouder na 7 uur 's avonds naar de televisie (in 1960 ongeveer een kwart).
4. Gemiddeld brengen de T.V.-bezitters iedere avond $1\frac{1}{2}$ uur voor het beeldscherm door. Interessanter wellicht dan deze gemiddelde kijktijd is de vaststelling, dat in het televisiepubliek grosso modo twee extreme groepen zijn te onderscheiden: bijna één derde van de televisiebezitters kijkt op een gemiddelde avond helemaal niet en ongeveer 40% kijkt zeer lang, nl. meer dan twee uur. Het kort en middelmatig lang kijken komt naar verhouding weinig voor: 13% kijkt één tot vier kwartier, 18% vijf tot acht kwartier.
5. De meest frequente en ook de meest langdurige kijkers zijn de bejaarden: van de televisiebezittende bejaarden zit op een gemiddelde avond ongeveer 80% aan het toestel en 40% zelfs ongeveer drie uur. Algemeen gesproken gaat de stelling op, dat het televisiegebruik 's avonds afneemt naarmate men jonger is.
   Frequente kijkers zijn ook de televisiebezitters met de laagste ontwikkelingsgraad (g.l.o.-niveau): drie kwart van dezen zit 's avonds aan het toestel, bijna de helft langer dan twee uur en ruim een derde rond drie uur. Naarmate het ontwikkelingsniveau hoger is, neemt het televisiegebruik af.
   Tot de meest matige kijkers behoren de gereformeerden en de kerkse hervormden.
6. Ultimo 1962 kon twee vijfde gedeelte van de televisiebezitters naar buitenlandse programma's kijken, waaronder één derde naar Duitse en één vijfde naar Belgische programma's. De concurrentie van de buitenlandse zenders op de Nederlandse televisie is, voor zover dit in het kijkgedrag tot uitdrukking komt, niet groot. Bij de bevolking, die binnen het bereik van buitenlandse zenders woont, bestaan de volgende verhoudingen: van de Nederlandse zendtijd wordt bijna 4x zoveel gebruikgemaakt als van de Belgische en bijna 5x zoveel als van de Duitse. Van alle tijd, die in ons land 's avonds thuis aan televisiekijken wordt besteed, valt ca. 90% aan Nederlandse programma's ten deel. Voor degenen, die hun toestel op het buitenland kunnen afstemmen, is dit weliswaar beduidend minder, maar zelfs bij een maximaal aantal ontvangstmogelijkheden (Limburg en Oost-Brabant) overweegt in de totaal gekeken tijd het Nederlandse aandeel: bijna twee derde.
7. De meest populaire televisieprogramma's zijn de journaaluitzendingen; zij worden door ca. 53% van de televisiebezitters gevolgd. Op ongeveer gelijke hoogte in populariteit staan de speelfilms, de amusementsprogramma's en de sportuitzendingen die alle door ongeveer de helft van het televisiepubliek worden gezien. De televisiespelen (43%) en de informatieve programma's (37%) die doorgaans een grotere concentratie vragen, trekken een wat kleiner publiek. De rij wordt gesloten door de programma's die aan de concentratie de hoogste eisen stellen: de concertuitvoeringen (21%) en de godsdienstige uitzendingen (5%). Uit dit alles blijkt een zekere voorkeur van het gemiddelde publiek voor het lichtere genre. Men leide hieruit overigens niet af, dat de betekenis van de televisie in het ernstiger genre gering of verwaarloosbaar zou zijn.
   Het aantal personen, dat via de televisie een concert "bijwoont", bedroeg ult. 1962 per uitzending altijd nog 800 000 à 1 mln, dit is <u>per uitzending</u> ongeveer de helft van het totale aantal bezoekers van beroepsconcerten, opera, operette en ballet, dat in het <u>gehele jaar</u> 1962 werd geregistreerd.
8. In het algemeen kan worden gesteld, dat de overeenkomsten in de kijkstructuur van de diverse bevolkingsgroepen groter en opvallender zijn dan de verschillen. Op grond van de uitkomsten van het onderzoek moet

worden aangenomen, dat alle bevolkingsgroepen - zowel jongeren als ouderen, zowel hoger als lager ontwikkelden, enz. - van een ongeveer gelijke programmavoorkeur op de televisie blijk gegeven.

Radio

9. Praktisch de gehele bevolking van 12 jaar en ouder kan thuis de radio beluisteren. Opvallend is de opkomst in de laatste jaren van het tweede radiotoestel in huis : bijna één vijfde deel van de bevolking bezit ten minste twee radiotoestellen. In de hoogste inkomensklasse bezit zelfs meer dan 40% der bevolking een tweede toestel.
10. Sinds het najaar van 1960 is de radiobeluistering aanmerkelijk teruggelopen. Ult. 1962 luisterde 's avonds één vierde van de bevolking boven 12 jaar naar de radio (1960 bijna één derde). Ook de gemiddelde luistertijd van de luisteraars is afgenomen; deze bedraagt eind 1962 ongeveer 1 uur en twintig minuten. In tegenstelling tot de televisie is bij de radiobeluistering het langdurig gebruik zeldzaam: slechts 5% van de bevolking van 12 jaar en ouder luistert 's avonds meer dan twee uur naar de radio.
11. De grootste belangstelling van de gemiddelde radioluisteraar gaat uit naar de hoorspelen. Deze bereiken gemiddeld ongeveer 6% van de radiobezitters, d.i. ongeveer een half miljoen luisteraars. Het minst in trek zijn de uitzendingen waarin de ernstige muziek, het gesproken woord of het godsdienstige element overweegt. Sinds 1960 heeft zich in de luistervoorkeur van het publiek een opvallende verschuiving voorgedaan. De amusements- en samengestelde programma's zijn door de hoorspelen van de eerste plaats verdrongen. In het algemeen heeft de lichte ontspanning in de belangstelling van het radiopubliek een veer moeten laten.
12. Er blijken tussen de diverse bevolkingsgroepen geen grote verschillen in programmavoorkeur te bestaan. Bij de arbeiders gaat de voorkeur sterk uit naar lichte programma's, de hoger ontwikkelden tonen een wat grotere belangstelling voor de ernstiger programma's. De verschillen zijn echter weinig opvallend.

Radiobeluistering en televisiebezit

13. Het in 1960 vastgestelde feit, dat de radio daar, waar televisie aanwezig is, in de avonduren nog slechts een ondergeschikte rol speelt, is in dit onderzoek opnieuw bevestigd. Van de niet-T.V.-bezitters luistert 's avonds ruim één derde naar de radio, van de T.V.-bezitters slechts ca. 14%.
14. De concurrentie van het nieuwe medium voor de radio komt vooral tot uiting in de lichte programma-categorieën. Bij afwezigheid van een televisietoestel gaat de belangstelling van de radioluisteraar vooral uit naar de hoorspelen, de amusementsprogramma's, de samengestelde programma's en de nieuwsberichten. Komt de radio in een concurrentieverhouding te staan tot de televisie, dan vindt over de gehele linie een vermindering plaats van de interesse voor de radioprogramma's. De ontspanningsfunctie valt voor de radio 's avonds grotendeels weg, de functie van nieuwsvoorziening blijft echter belangrijk. Daarnaast vinden bij enkele bevolkingsgroepen, met name de jongeren (beneden 40 jaar) en de bevolking van leidinggevenden en welgestelden, ook de hoorspelen nog een relatief talrijk gehoor.

HOOFDSTUK I INLEIDING

A. INHOUD VAN DE PUBLIKATIE

Deze publikatie bevat de definitieve gegevens van het onderzoek dat in het najaar van 1962 werd ingesteld naar het televisie- en radiobezit, het televisiekijken en de radiobeluistering van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder.

Nader gedetailleerd komen de volgende onderwerpen ter sprake:

1. Verspreiding van het bezit van radio- en televisietoestellen.
2. Het aantal personen van 12 jaar en ouder, dat 's avonds na 7 uur kijkt (luistert).
3. Het aantal kijkers (luisteraars) per programmacategorie. Hierbij wordt nog een nader onderscheid gemaakt tussen het geheel en het gedeeltelijk kijken (luisteren) naar de programma's.
4. De aan het kijken (luisteren) bestede tijd per avond. Hieronder zijn behalve cijfers over de gemiddelde tijd ook gegevens begrepen over de verdeling van het publiek naar personen die kort, middelmatig resp. lang hebben gekeken (geluisterd).
5. De invloed van het kunnen kijken naar Duitse en Belgische televisie op het kijken naar Nederlandse televisieprogramma's.
6. De invloed van het televisiebezit op de radioluistergewoonten. De radiobezitters worden in verband hiermee onderverdeeld in personen met en zonder televisie.
7. De ontwikkeling van de verspreidingsgraad van televisie en radio en van de kijk- en luistergewoonten sinds het najaar van 1960 1).

Over de meeste van de hierboven genoemde onderwerpen zijn gegevens verkregen en geanalyseerd per: geslacht, leeftijd, sociaal milieu, onderwijsniveau van de ondervraagde persoon, kerkelijke gezindte en mate van verstedelijking der woonplaats. Voorts is in een enkele leeftijdsklasse het onderscheid aangebracht tussen gehuwden en ongehuwden, terwijl bij een der kerkgenootschappen een uitsplitsing is gemaakt van kerksen en onkerksen. Soms werden de gegevens ook gerangschikt per: inkomensgroep, jaar waarin men het televisietoestel aanschafte en ontvangstmogelijkheid van het T.V.-apparaat.

B. UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

Thans volgt een korte toelichting van de gevolgde onderzoekmethode. In Bijlage I wordt hierop uitvoerig ingegaan.

1. De representativiteit van de steekproef

Niet de gehele bevolking is benaderd, maar een steekproef van 4 000 personen daaruit.

Er is op verschillende wijzen naar gestreefd deze steekproef zo representatief mogelijk te maken, d.w.z. een zo getrouw mogelijke afspiegeling te krijgen van de bevolking van 12 jaar en ouder in zijn geheel en in een aantal geledingen.

In Bijlage I, paragraaf 1, is uiteengezet hoe de steekproef getrokken is. In de paragrafen 2-3 van deze Bijlage is uiteengezet in hoeverre deze steekproef representatief is te achten voor de gehele Nederlandse bevolking of delen daarvan.

De samenstelling van de steekproef naar verschillende aspecten is als Bijlage II opgenomen.

2. Verzameling van de gegevens

De gegevens zijn verkregen uit mondelinge interviews, gehouden over de periode van 4 t/m 17 november 1962. Evenals bij vorige onderzoekingen op het gebied van de vrije-tijdsbesteding verzorgde de Nederlandse Stichting voor Statistiek de vraaggesprekken met de geënquêteerden. De door de enquêteurs van deze Stichting verkregen inlichtingen werden tijdens het interview vastgelegd op een gedrukte vragenlijst.

De vragen op de vragenlijst waren tevoren door middel van proefenquêtes reeds op hun bruikbaarheid getoetst.

De vragenlijst is opgenomen als Bijlage III, doch alleen voor zover het vragen betreft die op de inhoud van deze publikatie betrekking hebben. De vragen betreffende het televisiekijken en de radiobeluistering zijn gesteld over twee aan de enquêtedag voorafgaande avonden van 7 tot 12 uur.

Voor de door de Nederlandse televisie- en radiozenders uitgezonden programma's werd door de enquêteurs gebruikgemaakt van de televisie- en radioprogrammabladen van de omroepverenigingen. Dankzij de medewerking van de N.T.S., de N.R.U. en de omroepverenigingen kon bij de verwerking van het verkregen materiaal rekening gehouden worden met wijzigingen in de aangekondigde programma's.

3. De betrouwbaarheid van de uitkomsten

Het steekproefkarakter van het onderzoek brengt mee, dat de uitkomsten door het toeval kunnen zijn beïnvloed. De cijfers hebben bijgevolg een onzekerheidsmarge, zodat kleine verschillen tussen overeenkomstige cijfers niet altijd reële betekenis hebben.

Met behulp van statistische toetsen is echter vastgesteld in hoeverre geconstateerde verschillen redelijkerwijs niet aan steekproeffluctuaties kunnen worden toegeschreven.

De conclusies in deze publikatie zijn steeds gebaseerd op significante verschillen. Daarbij is als betrouwbaarheidsniveau in het algemeen 95% aangehouden, in enkele uitzonderingsgevallen evenwel 90%. Een verantwoording van de gebruikte toetsen vindt men in Bijlage I, paragraaf 4.

C. GEKOZEN INDELINGEN

Voor deze publikatie zijn in het algemeen dezelfde indelingen gebruikt als in het najaarsonderzoek van 1960 teneinde de continui-

1) Voor gedetailleerde gegevens over het onderzoek van 1960 raadplege men: Centraal Bureau voor de Statistiek, "Radio, televisie en vrije-tijdsbesteding, herfst 1960", Zeist 1962.

teit van de televisie- en radio-onderzoekingen zoveel mogelijk te garanderen 1).

De omvang van de steekproef liet dikwijls geen vergaande uitsplitsing toe, zodat doorgaans volstaan moest worden met een vrij grove indeling. Bij te kleine aantallen zijn nl. de hierop te baseren percentages aan grote toevalsschommelingen onderhevig.

Bij de keuze der indelingen is er voorts naar gestreefd de groeperingen in de Nederlandse bevolking, die in verband met de onderwerpen van belang kunnen worden geacht, zoveel mogelijk tot hun recht te laten komen.

De bevolking van 12 jaar en ouder werd, behalve naar geslacht onderscheiden naar de volgende kenmerken.

1. Leeftijd (gecombineerd met burgerlijke staat)

De leeftijdsindeling is als volgt:
a. 12 - 17 jaar
b. 18 - 39 jaar, ongehuwd
c. 18 - 39 jaar, gehuwd
d. 40 - 59 jaar
e. 60 jaar en ouder.

2. Sociaal milieu

Evenals bij vorige onderzoekingen is de sociaal milieu-indeling gebaseerd op 1 hoofdcriterium en 2 aanvullende criteria:
a. Beroep, het belangrijkste criterium
b. Inkomen
c. Onderwijsniveau.

Vrijwel steeds is het beroep van de hoofdkostwinner van het (evt.) gezin, in het algemeen dus het gezinshoofd, uitgangspunt geweest voor het bepalen van het sociale milieu. Het komt echter voor, bijv. bij werkende kinderen, dat zowel van de ondervraagde zelf als van de hoofdkostwinner gegevens over het beroep zijn verkregen. Wanneer uit leeftijd, opleidingsniveau en aard van het beroep van de ondervraagde persoon een zekere zelfstandigheid ten opzichte van het ouderlijke milieu was af te leiden, dan werd het eigen beroep doorslaggevend geacht.

Een en ander leidde tot de volgende indeling:

a. Agrarische bevolking (boeren, landarbeiders, e.d.)
   Het begrip "agrarisch" is zeer ruim opgevat: ook grondwerkers, veenarbeiders, vissers en molenaars zijn tot de agrariërs gerekend.
b. Arbeiders
   Hieronder vallen bijv. geschoolde en ongeschoolde fabrieksarbeiders, werklieden in overheidsdienst, chauffeurs, winkelbedienden, venters, bodes, bestellers, enz.
   In het algemeen is hier sprake van beroepen, waarbij de nadruk meer valt op handarbeid dan op administratieve en/of leidinggevende arbeid. Bij militair en politiepersoneel, waar het onderscheid tussen hand- en hoofdarbeiders moeilijk te maken is, werden de laagsten in rang tot de arbeiders gerekend (hoofdagent, wachtmeester, enz. en lager).
c. Risicodragende middenstand
   Deze categorie, ook bekend onder de naam "oude middenstand", omvat alle zelfstandigen zonder academische opleiding met een jaarinkomen beneden de *f* 12 000. Hierbuiten vallen evenwel de agrarische zelfstandigen en degenen die werkzaam zijn in artistieke en zgn. vrije beroepen.
d. Loontrekkende middenstand
   Onder deze groepering, die ook wel wordt getypeerd als "nieuwe middenstand", valt hoofdzakelijk administratief personeel. Ook onderwijzers en in het bedrijfsleven werkzame personen met een toezichthoudende taak zijn tot deze categorie gerekend.
   Negatief geformuleerd bevat de loontrekkende middenstand alle personen in loondienst, zonder academische opleiding en met een inkomen beneden *f* 12 000, die niet tot de categorieën a, b of e behoren.
e. Leidinggevenden en welgestelden
   Hiertoe zijn gerekend de personen van wie uit de beroepsgegevens duidelijk blijkt dat zij een overwegend leidinggevende functie uitoefenen, in handel of industrie, bij onderwijs (bijv. leraar bij middelbaar onderwijs) of bij politie, defensie dan wel in het ambtelijke apparaat.
   Voorts zijn hierbij opgenomen academici, beoefenaars van artistieke en zgn. vrije beroepen, alsmede niet-agrariërs in de inkomenscategorie van *f* 12 000 en meer per jaar.

3. Onderwijsniveau

Allereerst wordt onderscheid gemaakt tussen schoolgaanden en niet-schoolgaanden. De niet-schoolgaanden zijn weer in vier groepen verdeeld, waardoor de volgende indeling is ontstaan:

a. Schoolgaanden
b. Niet-schoolgaanden met gewoon lager onderwijs (g.l.o.).
   Hieronder is ook begrepen onvoltooid uitgebreid lager onderwijs en lager nijverheidsonderwijs zonder diploma.
c. Idem met lager nijverheidsonderwijs, uitsluitend met diploma (l.n.o.). Ook het lager land- en tuinbouwonderwijs met diploma valt hieronder.
d. Idem met uitgebreid lager onderwijs (u.l.o.). Dit omvat behalve het u.l.o. met diploma ook het v.h.m.o. alsmede het kweekschoolonderwijs, beide zonder diploma.
e. Idem met voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (v.h.m.o.) en wetenschappelijk of hoger onderwijs (w.o.).
   Hierbij is tevens gerekend het hoger nijverheids- en land- en tuinbouwonderwijs alsmede het kweekschoolonderwijs, alles met diploma.

1) Op pag. 16 en 17 van "Radio, televisie en vrije-tijdsbesteding" vindt men een overzicht van de bij het toenmalige onderzoek gehanteerde indelingen.

4. Kerkelijke gezindte (gecombineerd met kerksheid)

Gevraagd werd of men tot een kerkgenootschap behoort en zo ja, tot welk. Voorts is aan hen die volgens eigen opgave kerkelijk zijn de vraag gesteld of zij de afgelopen 2 weken naar de kerk waren geweest. Zij die hierop "ja" antwoordden zijn gerangschikt onder de "kerksen", de overigen onder de "onkerksen". Deze termen zijn voor het gemak gekozen, hoewel "meer kerksen" resp. "minder kerksen" een meer nauwkeurige terminologie zou zijn geweest.

Gezien het kleine aantal onkerksen onder rooms-katholieken en gereformeerden werd de splitsing tussen kerksen en onkerksen bij hen niet doorgevoerd.

De gebruikte indeling is als volgt:

a. Rooms-katholiek
b. Nederlands-hervormd, totaal
c. Nederlands-hervormd, kerks
d. Nederlands-hervormd, onkerks
e. Gereformeerd
f. Geen kerkgenootschap.

De categorie "overige kerkgenootschappen" is vanwege het geringe aantal ondervraagden en de grote verschillen tussen de diverse kleine godsdienstige groeperingen onderling, niet opgenomen.

Niet alle "gereformeerden" behoren tot de Gereformeerde Kerken; waarschijnlijk behoort een niet gering aantal tot de kleinere gereformeerde kerkgenootschappen (christelijk-gereformeerden, oud-gereformeerden, e.d.).

5. Woonmilieu

Evenals in vorige C.B.S.-onderzoekingen zijn bij de indeling naar woonmilieu criteria gebruikt, die werden ontleend aan de C.B.S.-publikatie "De typologie van de Nederlandse gemeenten naar urbanisatiegraad, 31 mei 1947 en 30 juni 1956".

Vanuit twee gezichtspunten, t.w. het inwonertal en de mate waarin de woongemeente is verstedelijkt, kozen wij de volgende indeling:

a. Grote steden: Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage.
b. Middelgrote steden: steden met een inwonertal van 50 000 of meer, voor zover niet behorende tot groep a.
   Deze groep omvat de categorieën C 4 en C 5 uit de genoemde typologie, uitgezonderd de drie grote steden.
c. Kleine steden: steden met 10 000 tot 50 000 inwoners.
   Dit zijn de categorieën C 2 en C 3.
d. Niet-agrarisch platteland.
   Hieronder worden gerekend geïndustrialiseerde plattelandsgemeenten (de categorieën B 1 en B 2), de zgn. heterogeen samengestelde gemeenten (B 4) en de plattelandsstadjes (C 1).
e. Agrarisch platteland: plattelandsgemeenten, vallende onder de categorieën A 1, A 2 en A 3.

De resterende gemeenten, t.w. de specifieke forensengemeenten, leverden in de steekproef een te klein aantal ondervraagden op om afzonderlijk bewerkt te worden.

6. Aanschaffingsjaar van het televisietoestel

Het is denkbaar dat de kijkgewoonten en in verband daarmee wellicht ook de luistergewoonten zich geleidelijk wijzigen naarmate men langer televisie in huis heeft.

In verband hiermee is in deze publikatie een indeling naar aanschaffingsjaar van het eerste toestel opgenomen.

Deze indeling is als volgt:

a. 1957 of eerder
b. 1958
c. 1959
d. 1960
e. 1961
f. 1962

7. Ontvangstmogelijkheid van het televisietoestel

Uitgaande van de gedachte dat televisiekijken en daardoor mogelijk ook de radiobeluistering, in belangrijke mate worden mede bepaald door de eventuele mogelijkheden tot zenderkeuze, is eveneens een indeling naar ontvangstmogelijkheid opgenomen.

De volgende ontvangstmogelijkheden zijn onderscheiden:

a. Alleen Nederland
b. Nederland en Duitsland
c. Nederland en België
d. Nederland en Duitsland en België.

Het bleek niet zinvol een afzonderlijke categorie te maken van de weinigen die van België uitsluitend het Nederlands-talige programma kunnen ontvangen. Ook degenen die voor Duitsland behalve naar de Westdeutsche of Norddeutsche Rundfunk (W.D.R. of N.D.R.) ook naar het zgn. tweede Duitse programma kunnen kijken, vormen een te kleine groep, evenals zij die Frankrijk kunnen ontvangen.

Een en ander betekent dat de personen bij b, c en d meestal respectievelijk naar 2, 3 en 4 zenders kunnen kijken.

D. OPZET EN INDELING VAN DE PUBLIKATIE

Over de reeks onderwerpen van deze publikatie behoeft na de opsomming hiervan in paragraaf A van hoofdstuk I niets meer te worden gezegd. Over de volgorde waarin deze onderwerpen aan de orde zullen komen, kunnen wij kort zijn.

Nadat in verschillende hoofdstukken de onderwerpen televisie en radio afzonderlijk zijn behandeld, worden in de laatste 2 hoofdstukken de beide massamedia met elkaar in verband gebracht. Terwijl in het voorlaatste hoofdstuk uitsluitend het luistergedrag ter sprake komt - apart voor T.V.- en niet-T.V.-bezitters - bevat het slothoofdstuk in hoofdzaak een ruim opgezette vergelijking tussen de ontwikkeling, de positie en de functie van het nieuwe en oude medium.

De indeling in hoofdstukken en paragrafen is als volgt:

Hoofdstuk II. Televisie
A. Definities
B. Televisiebezit
C. Televisiekijken
D. Nederlandse en buitenlandse televisie
E. Programmabelangstelling en programmavoorkeur

Hoofdstuk III. Radio
A. Definities
B. Radiobezit.
C. Radiobeluistering
D. Programmabeluistering en programmavoorkeur

Hoofdstuk IV. Radiobeluistering en televisiebezit
A. Luisteraars en luistertijd bij personen met en zonder televisie
B. Programmabeluistering en programmavoorkeur bij personen met en zonder T.V.

Hoofdstuk V. Televisie en radio
A. De positie van televisie en radio in het algemeen
B. Televisie en radio in de verschillende bevolkingsgroepen

In de tabellen zal men meerdere verschillen, waaronder ook significante verschillen tussen uitkomsten aantreffen die in de tekst onbesproken blijven. De tekst is in deze publikatie slechts bedoeld voor het signaleren van belangrijke verschillen en algemene tendenzen.

De tabellen zijn gebundeld in een losse bijlage, waardoor ze ook afzonderlijk, dus geheel los van de tekst, kunnen worden benut.

HOOFDSTUK II TELEVISIE

A. DEFINITIES

Onder T.V.-bezit wordt in deze publikatie verstaan de aanwezigheid thuis van een televisietoestel. Een jongen van bijv. 14 jaar wordt dus "bezitter" genoemd wanneer hij in zijn ouderlijk huis naar de televisie kan kijken. Televisiekijker is ieder die op een avond tussen 7 en 12 uur ten minste een kwartier thuis naar Nederlandse of buitenlandse T.V.-programma's kijkt.

In dit hoofdstuk worden twee maatstaven gehanteerd om de intensiteit te bepalen van het gebruik van het televisietoestel: enerzijds de gemiddelde kijktijd in minuten per avond van de televisiebezitters, anderzijds de frequentie, waarin de niet-kijkers, de korte en de langdurige kijkers in de televisiebezittende bevolking voorkomen. Voor deze beide maatstaven tezamen genomen wordt hierna de verzamelterm televisiegebruik gehanteerd.

B. TELEVISIEBEZIT (tabellen 1 t/m 4)

1. Aantal geregistreerde televisietoestellen (tabel 1)

De massale opkomst van de televisie, die omstreeks 1956 in ons land is aangevangen, zet zich nog steeds krachtig voort. Van 1 januari 1961 tot 1 januari 1963 steeg het aantal bij de P.T.T. geregistreerde toestellen van ca. 801 000 tot ca. 1 275 000. Ook in 1963 heeft de verbreiding van het televisiebezit zich gestadig voortgezet. Op 1 oktober van dit jaar bedroeg het aantal geregistreerde toestellen reeds ongeveer anderhalf miljoen. De laatste drie jaren stijgt het televisiebezit gemiddeld met ca. 21 000 toestellen per maand.

2. Het televisiebezit per bevolkingsgroep (tabellen 2 t/m 4)

a. In november 1962 kon bijna de helft van de bevolking van 12 jaar en ouder thuis naar de televisie kijken. In het najaar van 1960 was dit nog geen 30%. Het hoge tempo van de verspreiding van de televisie kan geadstrueerd worden met verwijzing naar het feit, dat een in 1958 opgestelde prognose gewaagde van de veronderstelling, dat ult. 1962 42% van de Nederlandse gezinnen een televisietoestel zou hebben 1). Deze prognose is door de feiten achterhaald. Gelet op het feit dat bijv. in Engeland eind 1957 47,5% der gezinnen een televisietoestel bezat 2), terwijl in het derde kwartaal 1962 reeds 86% van de bevolking van 5 jaar en ouder thuis naar de televisie kon kijken 3), is de verwachting gewettigd, dat ook in Nederland over enkele jaren het televisiebezit vrijwel gemeengoed zal zijn geworden.

b. De snelle verspreiding van de televisie geldt voor bijna alle delen van de Nederlandse bevolking. Slechts bij een tweetal bevolkingscategorieën vormen de T.V.-bezitters nog een duidelijke minderheid:
   1. De landarbeiders en boeren (ca. een kwart). Daarmee houdt verband dat de T.V. in het algemeen op het agrarische platteland nog weinig verbreid is (een derde).
   2. Het kerkelijk meelevende protestantse volksdeel (gereformeerden een kwart, kerkse hervormden ca. een derde).

   Voor het overige loopt het T.V.-bezit tussen de verschillende bevolkingsgroepen niet meer zo sterk uiteen. Zo ligt het percentage bezitters onder arbeiders, middengroepen en leidinggevenden + welgestelden rond de 50%. Het verschil in T.V.-bezit tussen de leidinggevenden + welgestelden en de andere niet-agrarische milieugroepen dat in 1960 nog vrij aanzienlijk was, heeft thans niet veel meer te betekenen.

c. Vergelijkt men de verspreiding van het T.V.-bezit met de hoogte van het inkomen, het sociaal milieu en het onderwijsniveau, dan treedt een opmerkelijk verschijnsel aan het licht. Terwijl T.V.-bezit het meest voorkomt in de hoogste sociaal milieu- en inkomenscategorieën (55% resp. 57%) wijzen de uitkomsten voor wat de onderwijsniveaus betreft in een tegengestelde richting; onder de hoogst ontwikkelden ligt het T.V.-bezit (42%) duidelijk lager dan in de rest van de bevolking. Gelet op het feit, dat de hoogst ontwikkelden meestal ook tot de hogere sociale en inkomensgroepen behoren, zou men bij hen eerder veel dan weinig T.V.-toestellen verwachten. Van het hoge onderwijsniveau als zodanig gaat dus blijkbaar een sterk remmende werking uit op de aanschaf van T.V.

   Tegenover het feit, dat het televisiebezit bij de meest ontwikkelden beneden de verwachting blijft staat de vaststelling, dat het T.V.-bezit bij de arbeidersbevolking boven de verwachting ligt. Dit laatste kan als volgt geadstrueerd worden. In het algemeen is het televisiebezit kleiner, naarmate het inkomen lager is. De daarop gebaseerde veronderstelling dat de arbeidersbevolking relatief weinig televisietoestellen zou bezitten, blijkt niet juist te zijn. Eerder is het tegendeel waar. Overigens blijkt binnen de arbeidersbevolking het verband tussen televisiebezit en inkomen weer wel op te gaan en het is dan zelfs zeer sterk. Het televisiebezit is bij geen enkele der onderscheiden bevolkingsgroepen zo hoog als bij de arbeiders met een hoog inkomen (ongeveer twee derde).

Een vermeldenswaardige bijzonderheid tenslotte is, dat het T.V.-bezit sterk varieert tussen de diverse kerkelijke gezindten enerzijds en tussen de kerksen en onkerksen binnen elke gezindte anderzijds. De meeste T.V.-bezitters treft men aan onder de onkerkelijken

---

1) Mr. H.P.J.van Lier. Een onderzoek naar de invloed van de televisie op de werkgelegenheid. Sociaal Maandblad 25 mei 1961.

2) "Commentaar en documentatie" van de N.T.S. 1961 no. 3.

3) Robert Silvey. "Trends in Viewing and listening to broadcasting" in "The Listener" 25-10-62.

(ca. 60%), gevolgd door de rooms-katholieken (ca. 50%) en de Nederlands-hervormden (ca. 45%). De rij wordt gesloten door de gereformeerden (ca. 25%). Binnen de drie kerkgenootschappen echter bezitten de onkerksen steeds meer televisietoestellen dan de kerksen. Zo tellen de onkerkse katholieken evenveel T.V.-bezitters als de onkerkelijken, de onkerkse hervormden evenveel als de kerkse katholieken en de onkerkse gereformeerden iets meer dan de kerkse hervormden (tabel 4).

C. TELEVISIEKIJKEN

1. Het aantal kijkers in 1960 en in 1962 (tabel 5)

Per avond zet gemiddeld 70% van degenen die thuis kunnen kijken, zijn toestel kortere of langere tijd aan (in 1960: 68%; tabel 5). Terwijl in 1960 de vrouwen in iets sterker mate tot het kijkpubliek konden worden gerekend dan de mannen, bestaat er momenteel door de toeneming van het aantal mannelijke kijkers dienaangaande geen verschil meer. Ook onder de niet-bezitters blijft de belangstelling voor de T.V. waarneembaar: het aantal kijkers bij anderen nam in de laatste twee jaren toe van 8% tot 10%.
Neemt men alle kijkers tezamen, dan blijkt dat ca. 40% van de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder 's avonds na 7 uur aan het toestel zit, hetzij thuis hetzij bij anderen. In het najaar van 1960 was dit ongeveer een kwart.

2. De kijktijd thuis in 1960 en in 1962 (tabellen 6 en 7)

Gemiddeld per avond kijken de T.V.-bezitters $1\frac{1}{2}$ uur, dat is ongeveer 10 minuten langer dan in 1960 het geval was. Aangezien sinds oktober 1962 de Nederlandse televisie ook van half 8 tot 8 uur uitzendt is het waarschijnlijk, dat de langere kijktijd wordt verklaard door uitbreiding van de zendtijd. Van degenen die hebben gekeken bedraagt de gemiddelde kijktijd per avond 2 uur en 10 minuten, bijna een kwartier meer dan in 1960 (tabel 6).
Interessanter wellicht dan deze gemiddelden is de vaststelling, dat in het televisiepubliek grosso mode twee extreme groepen zijn te onderscheiden: de niet-kijkers en de langdurige kijkers. Bijna een derde van de televisiebezitters kijkt op een gemiddelde avond niet naar de televisie en ongeveer 40% kijkt langer dan twee uur; ruim een kwart van de televisiebezitters zit per avond zelfs rond drie uur aan zijn toestel. Het kort en middelmatig lang kijken komen naar verhouding niet zo vaak voor; 13% kijkt 1-4 kwartier en 18% 5-8 kwartier. Vergeleken met 1960 is er wat de spreiding in kijktijd betreft weinig veranderd; het langdurig kijken kwam in 1960 nog iets minder vaak voor (34%), waarschijnlijk in verband met de kortere zendtijd.

3. De bevolkingsgroepen afzonderlijk beschouwd (tabellen 5 t/m 8)

Aangezien de diverse bevolkingsgroepen in verschillende mate van het T.V.-medium gebruikmaken, worden de onderscheiden maatschappelijke indelingen thans afzonderlijk bezien.

a. Leeftijd

Een zeer in het oog lopend verschijnsel is, dat het televisiegebruik onder de televisiebezitters toeneemt, naarmate de leeftijd hoger is (tabel 5). Al met al zijn de bejaarden thans de meest frequente kijkers: 44% van hen zit 's avonds thuis of ergens anders aan het toestel. De bejaarden zijn echter niet alleen de meest frequente, maar bovendien de meest langdurige kijkers (tabel 6). Met de leeftijd loopt de gemiddelde kijktijd snel op, zowel voor de gezamenlijke bezitters als voor de kijkers afzonderlijk (tabel 6). Van de bezitters kijken de jongeren en ongehuwden tot 39 jaar ruim een uur, de oudsten bijna twee uur. De gemiddelde kijktijd van de bejaarde kijkers, het relatief geringe aantal niet-kijkers dus buiten beschouwing gelaten, bedraagt zelfs bijna $2\frac{1}{2}$ uur. De avond van 7-12 uur is voor de oudste kijkersgroep dus voor de helft gevuld met televisiegenoegens; voor velen onder hen is dit zelfs nog meer: ongeveer 40% van de T.V.-bezittende bejaarden zit 's avonds rond drie uur aan het toestel. In de beide jongste leeftijdsgroepen geldt dit laatste slechts voor 15% van de televisiebezitters (tabel 7).

b. Sociaal milieu en onderwijsniveau

De schoolgaande bevolking heeft begrijpelijkerwijs een ander televisiegebruik dan de niet-meer-schoolgaande. Ongeveer een vijfde van de schoolgaande T.V.-bezitters kijkt langer dan 2 uur, terwijl niet minder dan drie vijfde 's avonds na 7 uur óf in het geheel niet kijkt, óf hooguit een uur (tabel 7). Gemiddeld wordt er 's avonds door de T.V.-bezittende schoolbevolking van 12 jaar en ouder ruim 1 uur naar de T.V. gekeken.
Er bestaat verder een duidelijk verband tussen televisiegebruik en ontwikkelingsniveau resp. sociaal milieu. Naarmate het sociale en/of ontwikkelingsniveau hoger is, neemt het televisiegebruik af. De televisiebezitters met de laagste ontwikkelingsgraad (g.l.o.-niveau) hebben het hoogste televisiegebruik: zij kijken gemiddeld per avond één uur en drie kwartier naar de televisie; met weglating van de niet-kijkers (één vierde der T.V.-bezitters) komt men zelfs tot een gemiddelde kijktijd van bijna twee en een half uur. Bijna de helft van de T.V.-bezitters in deze bevolkingscategorie kijkt per avond langer dan twee uur, ruim een derde rond drie uur. Soortgelijke verhoudingen treft men aan onder de risicodragende middenstand, de agrarische en de arbeidersbevolking, zij het over het geheel genomen iets minder geprononceerd; de gemiddelde kijktijd van de televisiekijkers bijv. is onder de agrariërs en arbeiders twee uur en een kwartier per avond.

De bevolking met een middelbaar of hoger ontwikkelingsniveau alsmede de leidinggevenden en welgestelden vormen de tegenpool van de zojuist besproken bevolkingsgroepen;hun televisiegebruik is nauwelijks groter dan dat van de schoolgaande jeugd. Bij de leidinggevenden en welgestelden bedraagt de gemiddelde kijktijd der televisiebezitters ruim één uur en die der televisiekijkers één uur en drie kwartier per avond. Bij de hoogst ontwikkelden is de gemiddelde kijktijd iets hoger. Voorts is het percentage niet-kijkers en korte kijkers bij de hogere groeperingen veel groter dan bij de lagere groeperingen. Hier kan bijv. gewezen worden op het feit, dat er onder de leidinggevenden en welgestelden meer televisiebezitters voorkomen dan onder de arbeiders (resp. 55% en 49%), maar desondanks minder televisiekijkers (resp. 37% en 42% van de bevolking). Dit alles zou er op kunnen wijzen, dat men in de hogere sociale en ontwikkelingsniveaus meer selectief de televisie hanteert dan in de overige bevolkingsgroepen.

c. Kerkgenootschap

Het televisiegebruik van de rooms-katholieken, de onkerkse hervormden en de onkerkelijken vertoont geen noemenswaardige verschillen. Alleen de kerkelijk meelevende protestanten, d.w.z. de kerkse hervormden en de gereformeerden geven een afwijkend beeld te zien. Werd boven reeds geconstateerd, dat de televisie in deze bevolkingsgroepen relatief nog weinig voorkomt, thans moet daaraan worden toegevoegd, dat de televisiebezitters onder hen bovendien opvallen door een gering aantal kijkers. Geldt het eerste vooral voor de gereformeerden (25% heeft T.V. tegen 32% der kerkse hervormden en 47% der totale bevolking), het tweede geldt uitsluitend voor de kerkse hervormden (40% der kerkse hervormde T.V.-bezitters kijkt niet tegen 28% der gereformeerden en 30% der totale bevolking). Men zou hieruit kunnen afleiden, dat de reserve tegenover de televisie bij een deel der gereformeerden meer een absoluut karakter heeft (zij kopen geen T.V.-toestel) en bij een deel der kerkse hervormden een meer relatief karakter (zij kopen wel een T.V.-toestel, maar kijken er vaak niet naar).Bij beide groepen valt echter ook onder de kijkers een gematigd gebruik van het toestel waar te nemen: de gemiddelde kijktijd der kijkers bedraagt per avond 2 uur tegen 2 uur en ca. 10 minuten bij de totale bevolking. Dit alles voert tot de conclusie, dat de televisie onder de meelevende protestanten een geringere rol speelt dan in de rest van de bevolking.

d. Aanschaffingsjaar

Volgens een sterk verbreide opinie vermindert het gebruik van het televisietoestel naarmate men het langer in huis heeft. Deze opinie steunt op de veronderstelling, dat de gebruiker meer selectief wordt in de keuze van de programma's, wanneer de eerste periode van gewenning aan het nieuwe medium verstreken is. Deze opvatting vindt in ons onderzoek geen duidelijke bevestiging.Wel is het aantal niet-kijkers iets groter onder de T.V.-bezitters, die hun toestel reeds meer dan 4 jaar in huis hebben dan onder de bezitters van meer recente datum, maar hier is slechts sprake van een zeer lichte tendens en deze uitkomst van ons steekproefonderzoek kan door het toeval zijn beïnvloed. Hetzelfde geldt voor het relatief grote aantal langdurige kijkers (43% tegen 39% bij de totale bevolking) onder de bevolking, die hun toestel nog geen jaar in huis hebben. Indien deze uitkomsten al enige reële betekenis hebben, dan is deze betekenis toch zo gering, dat zij niet noemenswaardig is. Er valt vooralsnog dan ook geen melding te maken van een afnemend gebruik van het televisietoestel.

D. NEDERLANDSE EN BUITENLANDSE TELEVISIE

1. Ontvangstmogelijkheid (tabel 9)

Thans kan ruim twee vijfde gedeelte van de Nederlandse T.V.-bezitters naar buitenlandse programma's kijken (tabel 9). Ca. één derde kan een of meer Duitse stations ontvangen (ca. 12% bovendien Belgische), één vijfde deel kan op een Belgische zender afstemmen, terwijl 3% van het televisiepubliek programma's uit Frankrijk kan zien. Sinds 1960 hebben zich in dit opzicht geen verschuivingen van betekenis voorgedaan.

2. Het kijken in verband met de ontvangstmogelijkheid (tabellen 10 en 11)

Velen hebben zich reeds afgevraagd of de Nederlandse televisie op den duur geen zeer sterke concurrentie van de Duitse en/of Belgische uitzendingen staat te wachten.Op grond van de thans beschikbare gegevens moet echter worden geconstateerd dat er in de avonduren verhoudingsgewijs aanzienlijk meer naar Nederlandse dan naar buitenlandse programma's wordt gekeken, al is het inderdaad juist dat buitenlandse stations enige afbreuk doen aan het aanschouwen van Nederlandse uitzendingen.
Stelt men de totale Nederlandse zendtijd in de onderzochte periode x het aantal geënquêteerden op 100, dan blijkt 40% van het totale aanbod van de Nederlandse televisie te zijn geconsumeerd. Dit betekent dus dat de gemiddelde T.V.-bezitter iets minder dan de helft van de Nederlandse zendtijd zijn toestel op Nederland heeft ingeschakeld. Zij die uitsluitend Nederlandse T.V. kunnen zien, kijken hiernaar echter meer dan degenen die bovendien op een of meer buitenlandse stations kunnen afstemmen (46% resp. ca. 30% à 35%; tabel 10). De daadwerkelijke belangstelling voor Nederlandse T.V.-programma's ligt dus bij de personen met buitenlandse ontvangstmogelijkheid ca. één derde à één kwart lager, dan bij hen, die uitsluitend op de Nederlandse programma's zijn aangewezen.
Dit neemt niet weg dat de Nederlandse uitzendingen de "concurrentie" met het buitenlandse aanbod zeer goed doorstaan. Kan men namelijk Nederland en België resp. Nederland en Duitsland ontvangen, dan wordt er van de Nederlandse programma's een ca. $2\frac{1}{2}$ x zo groot ge-

deelte gezien als van de Belgische (31% resp. 12%) en zelfs een 5 x zo groot gedeelte als van de Duitse (35% resp. 7%). Kan men zowel België als Duitsland ontvangen, dan liggen de verhoudingen wat deze beide landen betreft vrijwel omgekeerd. Van de Nederlandse zendtijd wordt in dit geval ca. 6 x zoveel gebruikgemaakt als van de Belgische en ca. 3 x zoveel als van de Duitse.
Ook op nog andere wijze kan worden geïllustreerd dat de buitenlandse concurrentie slechts beperkt is. Gemiddeld besteedt de Nederlandse T.V.-bezitter ca. 90% van zijn kijktijd aan Nederlandse programma's (tabel 11). Bij de Nederlands-Duitse en Nederlands-Belgische ontvangstmogelijkheid bedraagt het Nederlandse aandeel van de aan het T.V.-medium bestede tijd ca. 80% resp. 70%. Zelfs bij gemengd Nederlands-Duits-Belgische ontvangstmogelijkheid overweegt in de totaal gekeken tijd het Nederlandse aandeel (bijna twee derde, tegen Duitsland ca. een kwart en België ca. een achtste). Deze situatie is voor de Nederlandse T.V. niet ongunstig, te meer omdat buitenlandse stations meestal langer uitzenden dan het Nederlandse, en ook omdat velen voor Duitsland en vooral voor België nog de keuze hebben tussen twee verschillende programma's. De buitenlandse T.V. biedt dus meer kijkgelegenheid (tabel 11), zodat gezegd kan worden dat in de totale kijktijd het buitenlandse aandeel relatief niet alleen vrij gering is, maar bovendien nog geflatteerd.

3. Samenvatting

Alles bijeengenomen ondervindt de Nederlandse televisie enige invloed van de aanwezigheid van buitenlandse stations, waarbij ondanks de taalbarrière met onze oosterburen, de invloed van de Duitse en de Belgische uitzendingen elkaar over het geheel gezien niet sterk ontlopen. Aangezien echter de Duitse stations bijna 2 x zoveel mensen bereiken als de Belgische, wordt er naar Duitsland ook bijna 2 x zoveel gekeken als naar België.
Ondanks de buitenlandse concurrentie, waardoor de Nederlandse T.V. haar door buitenlandse stations te bereiken kijkpubliek met ca. één kwart à één derde ziet verminderen, wordt er van de Nederlandse zendtijd ongeveer een 3 à 5x zo intensief gebruikgemaakt als van de buitenlandse. Van alle tijd die in ons land 's avonds thuis aan televisiekijken wordt besteed, valt ca. 9/10 aan Nederlandse programma's ten deel. Voor degenen die hun toestel op het buitenland kunnen afstemmen, is dit weliswaar beduidend minder, maar zelfs bij een maximaal aantal ontvangstmogelijkheden overweegt in de totaal gekeken tijd het Nederlandse aandeel (bijna twee derde).

E. PROGRAMMABELANGSTELLING EN PROGRAMMAVOORKEUR

1. De kijkdichtheid van de televisiebezitter (tabel 12)

Vooropgesteld zij dat hier onder kijkdichtheid wordt verstaan het relatieve aantal kijkers per uitzending van de Nederlandse televisieprogramma's 1).
De gemiddelde toestelbezitter volgt ongeveer vier van de 10 Nederlandse televisieuitzendingen. Het blijkt naar verhouding slechts weinig voor te komen dat men maar een deel van een programma ziet. Van elke 100 T.V.-bezitters volgen gemiddeld 36 personen een programma geheel tegen slechts 6 gedeeltelijk, terwijl de resterende 58 dan het toestel niet aan heeft staan of naar een buitenlands programma kijkt.
Deze cijfers zeggen op zich genomen niet zoveel over het kijkgedrag. Zij geven slechts gemiddelden aan en vormen als zodanig niets meer dan een achtergrond voor de hierna volgende beschouwing, waarin op de programmavoorkeur nader wordt ingegaan. Hierin zijn de uitzendingen tijdens de onderzochte periode (de avonden van 4 t/m 17 november 1962) gerubriceerd in een achttal programmacategorieën, zoals uit tabel 12 blijkt.
Evenals in 1960 blijken de journaaluitzendingen ook in 1962 het meest populair te zijn; zij worden door 53% van de televisiebezitters gevolgd. Het verdient overigens aangetekend te worden, dat ook dit meest populaire programma door lang niet alle televisiebezitters wordt gezien. Gemiddeld bereiken de journaaluitzendingen per avond en per uitzending nauwelijks meer dan de helft van de televisiebezitters; eind 1962 waren dit ongeveer twee en een kwart miljoen kijkers.
Op ongeveer gelijke hoogte in populariteit staan de speelfilms, de amusementsprogramma's en de sportuitzendingen, die alle ongeveer door de helft van het televisiepubliek worden gezien.
In tegenstelling tot de journaaluitzendingen (die overigens een veel kortere duur hebben) worden deze programma's niet door alle kijkers géhéél gevolgd. Vooral de amusementsprogramma's blijken de aandacht van de kijkers niet van het begin tot het einde te binden: naast 40% "volhardende" kijkers staan 10%, die het programma voortijdig uitschakelen dan wel laattijdig inschakelen.
Uit de relatief grote populariteit van de amusementsprogramma's en de sportuitvoeringen - en wellicht ook van de speelfilms - kan men een zekere voorkeur van het Nederlandse publiek voor het lichte genre afleiden. In deze lijn past ook de vaststelling, dat de televisiespelen (43%) en de informatieve programma's

1) Elk programma is, ongeacht de duur, als één uitzending beschouwd; twee onmiddellijk op elkaar volgende programma's behorende tot dezelfde categorie, zijn dus ook twee verschillende uitzendingen. Per avond is het aantal uitgezonden programma's vermenigvuldigd met het aantal geënquêteerden met televisie thuis, dat over die avond werd ondervraagd (aanbod). Het aantal kijkers werd per programmacategorie uitgedrukt in procenten van dit "aanbod".

(37%), die doorgaans een grotere concentratie vragen, een wat kleiner publiek trekken. Het is in het licht van deze hogere graad van concentratie opmerkelijk, dat het aantal gedeeltelijke kijkers nergens zo hoog is als bij de televisiespelen: naast 30% "volhardende" kijkers staan hier 13%, die slechts een gedeelte van het televisiespel volgen.Het verband tussen populariteit en vereiste concentratie blijft ook opgaan voor de beide overblijvende programmacategorieën: de concertuitvoeringen (21%) en de godsdienstige uitzendingen (5%). Deze programmacategorieën, die weer een grotere concentratie vragen dan de bovengenoemde, trekken ook weer minder kijkers. Vooral de godsdienstige uitzendingen worden slechts door een kleine minderheid der televisiebezitters gevolgd. Men leide hieruit overigens niet af, dat de betekenis van de televisie op deze terreinen gering of verwaarloosbaar zou zijn. Het aantal personen, dat via de televisie een concert bijwoont, bedroeg ultimo 1962 per uitzending altijd nog 800 000 à 1 miljoen, dit is per uitzending ongeveer de helft van het totale aantal bezoekers van beroepsconcerten, opera, operette en ballet, dat in het gehele jaar 1962 werd geregistreerd (1 737 000). Ook het aantal mensen dat door de godsdienstige avonduitzendingen van de televisie wordt bereikt, is niet verwaarloosbaar: dit aantal bedroeg eind 1962 ongeveer 200 000 à 250 000 per uitzending. Het is tenslotte belangwekkend te constateren, dat in de periode 1960-1962 de belangstelling voor de lichte programma's iets is gestegen ten koste van de meer concentratie vragende uitzendingen: het aantal kijkers naar godsdienstige uitzendingen is zeer sterk teruggelopen (van 20% tot 5%) en ook de belangstelling voor de T.V.-concertuitvoeringen is beduidend verminderd (van 32% tot ongeveer 20% 1)). In iets mindere mate is ook de belangstelling voor de informatieve programma's (van 42% tot ca. 35%) en van de televisiespelen (van 44% tot minder dan 40%) gedaald. Daartegenover staat, dat de sportuitzendingen zeer aan populariteit hebben gewonnen (van 30% tot 50%).Hierbij moet wel worden aangetekend, dat deze uitkomsten niet zonder meer generaliseerbaar zijn. Gelet op de betrekkelijk korte waarnemingsperiode (14 dagen) is het effect van toevalsfactoren op onze uitkomsten niet uitgesloten.Zo moet er op gewezen worden, dat een van de drie sportuitzendingen in de waarnemingsperiode betrekking had op de voetbalwedstrijd Feijenoord-Vasas, een van de geruchtmakende wedstrijden om de Europese voetbalbeker. Vervolgens is ook het feit, dat een van de drie concertuitvoeringen in de waarnemingsperiode laat in de avond volgde op de wedstrijd Feijenoord-Vasas niet zonder betekenis: de "achteruitgang" van de belangstelling voor concerten tussen 1960 en 1962 moet daarom wellicht schijnbaar worden genoemd.

2. De kijkdichtheid van de verschillende bevolkingsgroepen (tabel 13)

Onder het hoofd C 3b werd geconstateerd, dat de bevolkingsgroepen met een hoog sociaal en/of ontwikkelingsniveau in vergelijking met andere bevolkingsgroepen opvallen door een geringe kijkfrequentie en een geringe gemiddelde kijkduur en daarop werd de verwachting gebaseerd, dat in deze bevolkingsgroepen een selectief gebruik wordt gemaakt van het televisietoestel. Merkwaardig genoeg is hiervan vrijwel niets in de programmavoorkeur te bespeuren. De kijkstructuur van de kijkers uit deze groepen is ongeveer gelijk aan die van de overige kijkers, hetgeen wil zeggen, dat ook bij hen de meeste belangstelling blijkt uit te gaan naar de journaaluitzendingen, de sportprogramma's, de amusements- en de filmvoorstellingen. De enige aanwijzing voor een zekere selectiviteit in de programmakeuze is, dat de televisiespelen en de concertuitvoeringen bij de kijkers uit deze groepen (en vooral bij de hoogst ontwikkelden) een iets sterker aandacht krijgen dan bij de overige kijkers. Er is hier overigens slechts sprake van een zeer lichte en nauwelijks vermeldenswaardige tendens. In het algemeen kan worden gesteld, dat de overeenkomsten in de kijkstructuur van de verschillende bevolkingsgroepen groter en opvallender zijn dan de verschillen. Dit geldt trouwens niet alleen voor de diverse milieugroepen, maar ook voor alle andere onderscheiden groeperingen. De algemene conclusie, die men uit het onderzoekmateriaal kan trekken is dan ook, dat alle bevolkingsgroepen van een ongeveer gelijke programmavoorkeur blijk geven. Het meest in het oog lopende, maar dan ook zeer opmerkelijke verschil in kijkstructuur is, dat de kerkelijk minst gebonden groeperingen (onkerkelijken en onkerkse hervormden) tezamen duidelijk meer belangstelling vertonen voor de godsdienstige uitzendingen dan de kerkelijk meer gebonden groeperingen tezamen (de verhoudingen bedragen respectievelijk 8% en 3%), wij zien hier het alleszins merkwaardige verschijnsel optreden, dat de godsdienstige uitzendingen het meest gevolgd worden door hen, bij wie men dit het minst zou verwachten.

---

1) De percentages van 1960 en 1962 zijn niet geheel vergelijkbaar. In verband daarmee zijn de tussen haakjes voor 1962 vermelde percentages naar beneden afgerond. Zie de toelichting bij tabel 12.

H O O F D S T U K III R A D I O

A. DEFINITIES

Onder radiobezit wordt verstaan de aanwezigheid thuis van één of meer radiotoestellen, waaronder ook draagbare toestellen en aansluitingen op de draadomroep. De autoradio is hieronder niet begrepen.
Radioluisteraar is ieder die thuis op een avond tussen 7 en 12 uur min of meer aandachtig een kwartier of langer naar de radio heeft geluisterd. Wie zijn toestel uitsluitend voor achtergrondmuziek heeft ingeschakeld, is in dit onderzoek dus niet als luisteraar geteld.

B. RADIOBEZIT (tabel 14)

Praktisch de gehele bevolking van 12 jaar en ouder (97%) kan thuis de radio beluisteren. Opvallend is de toeneming sinds 1960 van het aantal personen met meer dan één toestel. Bijna één vijfde deel van de bevolking bezit ten minste 2 radiotoestellen tegen slechts één tiende in het najaar van 1960. De personen zonder radio komen o.m. vooral nog voor in de laagste sociale, ontwikkelings- en inkomensniveaus, terwijl daarentegen het bezit van 2 of meer toestellen in sterke mate geconcentreerd is onder de topgroepen, al komt het ook onder de schoolgaanden en grote stadsbewoners vrij veel voor.
In de laagste inkomensklasse is het bezit van meer dan een toestel betrekkelijk zeldzaam (5%), het tegenovergestelde is het geval in de hoogste inkomensklasse (42%). Het tweede toestel heeft derhalve tot op zekere hoogte nog het karakter van een luxe-artikel.

C. RADIOBELUISTERING (tabel 15)

Sinds het najaar van 1960 is de radiobeluistering aanmerkelijk teruggelopen.
Van de radiobezitters luisterde in 1960 's avonds nog bijna een derde, thans niet meer dan een vierde naar de radio. Voorts nam de gemiddelde luistertijd van deze luisteraars enigszins af, van ongeveer 90 tot ruim 80 minuten. Meer dan de helft van degenen, die luisteren doen dit hooguit een uur; in tegenstelling tot de televisie is bij de radiobeluistering het langdurig gebruik zeldzaam: slechts 5% van de totale bevolking van 12 jaar en ouder luistert 's avonds meer dan twee uur naar de radio. Het boven geschetste beeld geldt voor vrijwel alle onderscheiden groeperingen. Slechts de volgende afwijkende tendenties zijn vermeldenswaard. Gereformeerden en agrariërs zijn de meest frequente radioluisteraars: ca. een derde van hen maakt in de avonduren van zijn toestel gebruik. Wat de luistertijd betreft onderscheidt de jeugdige en de schoolgaande bevolking zich in de avonduren begrijpelijkerwijs door een weinig intensieve beluistering. Over het algemeen maakt ook de bevolking van de hoogste sociale en ontwikkelingsniveaus van de radio een relatief matig gebruik.

D. PROGRAMMABELUISTERING EN PROGRAMMAVOORKEUR

1. Algemeen overzicht van de luisterdichtheid (tabel 16)

Onder luisterdichtheid wordt verstaan het relatieve aantal luisteraars per uitzending van de beide Nederlandse zenders 1). De radio-uitzendingen worden na 7 uur 's avonds in het algemeen bijzonder weinig beluisterd. Een gemiddeld radioprogramma bereikt niet meer dan 3% van de totale radiobezittende bevolking; dit was ultimo 1962 ongeveer een kwart miljoen personen, de kinderen tot 12 jaar uiteraard niet meegerekend. Hierbij moet wel worden aangetekend, dat op de Nederlandse stations tegelijkertijd twee programma's worden uitgezonden, zodat het maximale bereik van een gemiddeld programma niet meer dan 50% van de bevolking bedraagt. Bovendien is de concurrentie van de buitenlandse programma's bij de radio vanzelfsprekend veel groter dan bij de televisie.
Evenals bij de televisie komt het naar verhouding weinig voor, dat men een programma slechts gedeeltelijk beluistert. Van elke 1 000 radiobezitters beluisteren gemiddeld 24 personen een programma geheel tegen slechts 4 gedeeltelijk. Deze verhouding tussen geheel en gedeeltelijk luisteren ligt bij de meeste van de 9 onderscheiden programmacategorieën niet wezenlijk verschillend. Slechts bij de programma's met een langere duur is het verschijnsel van de gedeeltelijke beluistering niet onbelangrijk. De samengestelde programma's, die in de waarnemingsperiode alle één uur of langer duurden, werden bijna evenveel gedeeltelijk als geheel gevolgd, bij de mannen zelfs meer. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen gaat de grootste belangstelling thans uit naar de hoorspelen. Deze bereiken gemiddeld ongeveer 6% van de radiobezitters. Met inbegrip van degenen die niet het gehele programma volgen bedraagt het totaal aantal hoorspelluisteraars van 12 jaar en ouder gemiddeld ca. een half miljoen. Het minst in trek zijn de uitzendingen waarin de ernstige muziek, het gesproken woord of het godsdienstige element overweegt.
Sinds het najaar van 1960 heeft zich in de relatieve luistervoorkeur een opvallende verschuiving voorgedaan 2). De amusementsprogram-

---

1) Elk programma is, ongeacht de duur of de zender waarover het werd uitgezonden, als één uitzending beschouwd. Per avond is het aantal uitgezonden programma's over de beide zenders vermenigvuldigd met het aantal geënquêteerden in het bezit van een radio, dat over die avond werd ondervraagd (aanbod). Het aantal luisteraars werd per programmacategorie uitgedrukt in procenten van dit "aanbod".

2) Zie ook: C.B.S., "Radio, televisie en vrijetijdsbesteding, herfst 1960", Zeist 1962, Staat 17. Al zijn de gegevens van staat 17 door de wat andere berekeningswijze niet precies vergelijkbaar met die van Tabel 17, de genoemde tendens is niettemin duidelijk waarneembaar.

ma's en de samengestelde programma's zijn nl. door de hoorspeluitzendingen van de eerste plaats verdrongen.Terwijl de beluistering zich bij de meeste programmasoorten ongeveer op hetzelfde niveau handhaafde, valt er een teruggang te constateren voor het amusement en de samengestelde programma's. In het algemeen heeft dus de lichte ontspanningssector de laatste twee jaren een veer moeten laten.

2. De bevolkingsgroepen afzonderlijk (tabel 17)

De mate waarin de radio-uitzendingen worden beluisterd, blijkt voor de onderzochte delen van de bevolking nogal uiteen te lopen. Zo volgt men meer programma's naarmate men ouder is. Van de schoolgaande en jeugdige bevolking hoort na 7 uur 's avonds gemiddeld slechts 1% een programma. Het beluisteren van de uitzendingen komt behalve onder de ouderen het meest voor onder de agrarische bevolking en in de kerkelijk meelevende protestantse groeperingen (ongeveer 4%).
Bezien we vervolgens in vogelvlucht de luisterstructuur, dan blijken de hoorspelen, de samengestelde en amusementsprogramma's alsmede de nieuwsberichten het meest in trek te zijn, zowel bij de bevolking in zijn geheel als bij vrijwel alle onderzochte bevolkingsgroepen afzonderlijk.Daartegenover staat over vrijwel de gehele linie een relatief geringe belangstelling voor ernstige muziek en gesproken woord. Ook godsdienstige uitzendingen worden matig gevolgd, zij het echter niet in alle groepen.
Enkele voor de beluistering markante bevolkingsgroepen zullen thans nader worden beschouwd.

a. Leeftijd

Evenals bij het televisiekijken, hoewel in iets minder sterke mate, hangt overal de belangstelling voor de verschillende programmasoorten afzonderlijk samen met de belangstelling in zijn totaliteit. Maakt men in een bepaalde groep meer gebruik van de radio dan in andere groepen, dan blijkt het zo te zijn, dat alle of vrijwel alle onderdelen van het programmarepertoire in deze grotere belangstelling delen.
Zo worden de bejaarden, die relatief veel programma's volgen, slechts bij de hoorspelbeluistering overtroffen door anderen, te weten de middelste leeftijdsklassen, die voorts nog de bejaarden evenaren in hun interesse voor amusementsuitzendingen.
Voor de jeugdigen en schoolgaanden daarentegen ligt het precies omgekeerd; naar alle soorten programma's wordt verhoudingsgewijs weinig geluisterd met uitzondering juist van de hoorspelen en ook van de sportuitzendingen.

b. Sociaal milieu en onderwijsniveau

De sociale en ontwikkelingsniveaus laten over het geheel genomen weinig onderlinge verschillen zien, noch in mate van beluistering, noch in luisterstructuur.
De agrarische bevolking, die in verhouding tot andere bevolkingsgroepen betrekkelijk veel naar de radio luistert, heeft ook in (vrijwel) alle programma's afzonderlijk een grote luisterdichtheid, de sportuitzendingen alleen uitgezonderd.
Bij de arbeiders is iets bespeurbaar van een licht luisterpatroon, iets minder ernstige muziek, gesproken woord en nieuwsberichten, iets meer lichte muziek, sport en amusement, al zijn de verschillen met de andere bevolkingsgroepen echter klein.
Bij hen die tenminste middelbaar onderwijs ontvingen, genieten de nieuwsberichten relatief de grootste belangstelling, gevolgd door de hoorspelen. Verder valt aan te tekenen dat hun aandacht iets meer dan normaal uitgaat naar ernstige muziek en beduidend minder dan normaal naar de ontspanningscategorieën.

HOOFDSTUK IV RADIOBELUISTERING EN TELEVISIEBEZIT

A. LUISTERAARS EN LUISTERTIJD BIJ PERSONEN MET EN ZONDER TELEVISIE

1. Algemeen overzicht (tabellen 18 en 19)

Het in 1960 vastgestelde feit, dat de radio daar waar televisie aanwezig is, in de avonduren nog slechts een zeer ondergeschikte rol speelt, is in het onderzoek van 1962 opnieuw bevestigd. Van de niet-T.V.-bezitters luistert 's avonds gemiddeld ruim één derde naar de radio, van de T.V.-bezitters daarentegen slechts ca. 14%. Bovendien maken de luisteraars onder de televisiebezitters veel korter van hun radio gebruik dan de luisteraars die geen televisie hebben: de eersten luisteren gemiddeld ongeveer drie kwartier per avond, de laatsten ruim anderhalf uur. Terwijl van de niet-televisiebezitters 20% de radio langer dan een uur heeft aanstaan, komt dit bij de televisiebezitters bijna niet voor (2%). Sedert 1960 is het radiogebruik van de televisiebezitters nog iets kleiner geworden: luisterden deze toen nog gemiddeld ca. 9 minuten per avond, in 1962 was dit gedaald tot ca. 6 minuten.
Alles bijeengenomen moet geconcludeerd worden, dat de televisie bezig is de positie van de radio in de avonduren tot een marginale terug te brengen.

2. De bevolkingsgroepen afzonderlijk (tabellen 18 en 19)

Het algemene beeld, dat hierboven werd geschetst, geldt in grote lijnen voor alle onderscheiden bevolkingsgroepen.
In al deze groeperingen is het radiogebruik van de televisiebezitters buitengewoon gering en ligt dit bij de niet-T.V.-bezitters veel hoger. De verschillen, die in dit opzicht tussen de diverse groeperingen bestaan, zijn meestal klein. Bij de radio- èn televisiebezitters varieert het aantal luisteraars per avond van 11% tot 16%, bij de uitsluitend radiobezitters van ca. 30% tot 40%.Er zijn niettemin een aantal vermeldenswaardige verschillen te signaleren.

a. Zij die middelbaar of hoger onderwijs genoten hebben, luisteren in vergelijking met de lagere opleidingsniveaus niet minder maar wel korter, onverschillig of zij wel of geen televisietoestel bezitten. Van de televisiebezitters luisteren er per avond 11% (gemiddelde luisterduur ruim een half uur) van de overigen 37% (gemiddelde luisterduur ongeveer één uur en één kwartier).
b. Bij de grote stadbewoners valt het tegenovergestelde waar te nemen. Zowel de televisiebezitters als de niet-T.V.-bezitters luisteren relatief veel en lang. Van de eersten luisteren er per avond 16% (gemiddelde luisterduur bijna één uur), van de laatsten 36% (gemiddelde luisterduur twee uur).
c. Bij de al of niet-schoolgaande jeugd zijn de verschillen tussen hen, die thuis wel en hen die thuis niet naar de televisie kunnen kijken kleiner dan bij alle andere bevolkingsgroepen: de niet-T.V.-bezitters luisteren relatief weinig (ongeveer 30% luisteraars; gemiddelde luisterduur één uur en ca. twintig minuten) de T.V.-bezitters daarentegen relatief veel (ongeveer 15% luisteraars; gemiddelde luisterduur ongeveer 55 minuten). De nadelige invloed van de televisie op het radiogebruik is bij de jeugd dus niet zo groot, alhoewel onmiskenbaar.
d. De bejaarden vormen ook in dit opzicht de tegenpool van de jeugd: de televisiebezitters luisteren 's avonds uitzonderlijk kort naar de radio (15% luisteraars, gemiddelde luisterduur ongeveer 35 minuten), de overigen meer dan normaal (ca. 40% luisteraars, gemiddelde luistertijd één uur en ca. 40 minuten). De concurrentie van de televisie op het radiogebruik is dus nergens zo groot als bij de bejaarden.
De duur van de periode, dat men televisie in huis heeft, blijkt niet van aanwijsbare invloed te zijn op het radiogebruik, noch wat betreft de luisterfrequentie, noch wat betreft de luistertijd.

B. PROGRAMMABELUISTERING EN PROGRAMMAVOORKEUR BIJ PERSONEN MET EN ZONDER TELEVISIE

1. Algemeen overzicht (tabellen 20 en 21)

De grote invloed van het televisiebezit op de luistergewoonten, die in de luisterfrequentie en de luistertijd aan de dag treedt, is ook zichtbaar in de luisterstructuur. De concurrentie van het nieuwe medium komt voor bepaalde programmasoorten sterker naar voren dan voor andere. Er treden daardoor na de aanschaf van een televisieapparaat verschuivingen op in de luisterstructuur en men moet hieruit wel afleiden, dat de functie van de radio niet geheel identiek is voor de personen met en zonder televisie. Een en ander laat zich als volgt nader omschrijven (tabel 21). Van elke 100 radiobezitters zonder televisietoestel volgen er 5 een gemiddelde uitzending. Kan men thuis wèl naar het beeldscherm kijken, dan blijkt het toch al geringe aantal luisteraars gereduceerd te worden tot een fractie hiervan, nl. ongeveer 1%. De luisterstructuur nu van de eersten is in enkele opzichten anders dan die van de tweeden. Bij de personen zonder televisie komen de hoorspelen op de eerste plaats met 10% luisteraars, de samengestelde en amusementsprogramma's op de gedeelde tweede en derde (8%) en de nieuwsberichten op de vierde plaats (5%). In het interessepatroon van de radiobezitters zonder televisie vormen deze programmacategorieën de "grote vier". Voor zover men bij het T.V.-bezittende radiopubliek nog van "grote" spreken kan, geldt dit uitsluitend voor de nieuwsberichten en de samengestelde programma's (ca. 1,5%). Uit tabel 20 blijkt, dat bij de televisiebezitters ook de gesproken-woord-programma's relatief veel beluisterd worden (althans in vergelijking met het radiopubliek zonder televisie). Hier is sprake van een aanzienlijke structuurverschuiving, die zich als volgt in

algemene termen laat karakteriseren. Wanneer geen televisietoestel aanwezig is, gaat de belangstelling van de radioluisteraar het meeste uit naar de hoorspelen, de programma's van licht amusement en de nieuwsberichten. Komt de radio in een concurrentieverhouding te staan tot de televisie, dan vindt over de gehele linie een vermindering plaats van de interesse voor de radioprogramma's. De ontspanningsfunctie valt voor de radio grotendeels weg, de functie van nieuwsvoorziening blijft echter belangrijk.

2. De bevolkingsgroepen afzonderlijk (tabel 21)

De zojuist geformuleerde conclusie geldt niet voor alle bevolkingsgroepen in gelijke mate. De geschetste hoofdstructuren in het luistergedrag van televisiebezitters en niet-T.V.-bezitters gelden wel voor de meeste onderscheiden groeperingen, maar er zijn enkele groepen met vermeldenswaardige accentverschillen.

a. De radioluisteraars onder de T.V.-bezittende leidinggevenden en welgestelden vertonen niet die belangstelling voor de nieuwsberichten, die men bij de televisiebezitters in het algemeen aantreft. Tegenover ongeveer 2% nieuwsberichtenluisteraars in de totale bevolking met televisie staat slechts 1% der T.V.-bezittende leidinggevenden en welgestelden. In deze bevolkingsgroepen gaat de meeste belangstelling niet uit naar de nieuwsvoorziening maar naar de samengestelde programma's en de hoorspelen (resp. 6% en 3%).

b. Ongeveer eenzelfde patroon treft men aan onder de al dan niet schoolgaande jeugd. Ook bij hen treft men onder de televisiebezitters een relatief grote interesse aan voor de hoorspelen (2%) en een geringe belangstelling voor de nieuwsvoorziening (1%).

c. De belangstelling voor de nieuwsberichten is in de bevolking met televisie het grootst onder de bejaarden en de agrariërs (3%).

d. Een merkwaardige vaststelling is, dat de jongere bevolking (de al dan niet schoolgaande jeugd en de ongehuwde jongeren) met televisie een relatief grote belangstelling toont voor de hoorspelen (2%). Zij onderscheidt zich daarin sterk van de oudere bevolking met televisie (boven 40 jaar), bij wie het beluisteren van hoorspelen verwaarloosbaar is.

HOOFDSTUK V TELEVISIE EN RADIO

A. DE POSITIE VAN TELEVISIE EN RADIO IN HET ALGEMEEN

In tegenstelling tot de vorige hoofdstukken, die grotendeels een beschrijvend karakter hebben en zich bovendien beperken tot slechts één van de beide communicatiemedia, zal in dit hoofdstuk een meer samenvattend beeld worden gegeven, waarbij T.V. en radio in onderling verband worden geplaatst.

1. De televisie in opkomst

Een van de meest opvallende verschijnselen in de Nederlandse samenleving is de snelle opkomst van de televisie in slechts enkele jaren tijds. Nauwelijks 10 jaar geleden deed de televisie in ons land zijn intrede. Eind 1960 was reeds bijna een derde deel van de bevolking van 12 jaar en ouder in de gelegenheid om thuis naar de televisie te kijken, twee jaar nadien zelfs bijna de helft. En het ziet er naar uit dat deze ontwikkeling zich nog geruime tijd zal voortzetten, niet alleen omdat de opmars van de T.V. in alle bevolkingsgroepen voortgaat, maar ook omdat deze een internationaal verschijnsel is. In landen als Denemarken en Zweden is het nieuwe medium reeds sterker ingeburgerd dan bij ons, terwijl in Engeland, de Verenigde Staten en Canada zelfs bijna of meer dan 90% van de bevolking thuis het beeldscherm tot zijn beschikking heeft.
Met de voortdurende toeneming van het T.V.-bezit neemt uiteraard ook het kijken geleidelijk meer massale vormen aan. Maar nog afgezien van deze natuurlijke tendens is er vrijwel geen enkele neiging bespeurbaar om zich van het beeldscherm af te keren, noch onder de T.V.-bezitters, noch onder het slinkende aantal personen zonder televisie. Eerder is het tegendeel het geval: de gemiddelde kijktijd per avond van de T.V.-bezitters bedroeg najaar 1962 ongeveer $1\frac{1}{2}$ uur, dat betekent een toeneming sinds het najaar van 1960 met ca. 10 minuten. Een belangrijke oorzaak hiervan is naar alle waarschijnlijkheid de uitbreiding van de zendtijd in oktober 1962, dus juist vóór het onderzoek. Voorts keek 10% van de niet-T.V.-bezitters bij anderen, tegen 8% in 1960; terwijl tenslotte het aantal kijkers thuis zich zeer goed handhaafde: niet minder dan 7 van de 10 T.V.-bezitters zetten in de avonduren hun toestel kortere of langere tijd aan.
Terwijl in 1960 het aantal kijkers onder de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder ongeveer een kwart bedroeg, maakte in 1962 ca. 40% van de T.V. gebruik, hetzij thuis, hetzij bij anderen. In absolute aantallen omgerekend betekent dit een kijkpubliek van ruim $3\frac{1}{2}$ miljoen ultimo 1962, tegen ca. $2\frac{1}{4}$ miljoen in 1960.

2. Nederlandse en buitenlandse televisie

De vaker geuite veronderstelling als zouden de Nederlandse T.V.-programma's zo bijzonder veel concurrentie ondervinden van Belgische en Duitse zenders, blijkt slechts in beperkte mate juist te zijn. De buitenlandse zenders bereiken inderdaad een zeker deel van het T.V.-publiek met buitenlandse ontvangstmogelijkheid. Terwijl nl. de bevolking die uitsluitend Nederlandse T.V. kan zien, bijna de helft van de Nederlandse zendtijd benut, wordt hiervan in de grensgebieden globaal genomen slechts ongeveer een derde gedeelte geconsumeerd. De feitelijk getoonde interesse voor de Nederlandse uitzendingen ligt bij de personen die naar België of Duitsland kunnen kijken ca. één derde à één vierde lager dan voor degenen die op de Nederlandse zender zijn aangewezen.
Niettemin wordt er door de kijkers met keuzemogelijkheden van de Nederlandse zendtijd een ongeveer 3 à 5 x zo intensief gebruikgemaakt als van de buitenlandse.
De keuze tussen Nederlandse en buitenlandse programma's valt dus in verreweg de meeste gevallen uit ten gunste van de Nederlandse.
Van alle tijd die men gedurende de avonden aan de T.V. besteedt, nemen de Nederlandse uitzendingen ca. 9/10 gedeelte voor hun rekening. Voor hen die regelmatig het buitenland kunnen bereiken ligt het Nederlandse aandeel in de totale kijktijd weliswaar lager, doch het blijft van overwegende betekenis. Zelfs bij gemengde Nederlands-Duits-Belgische ontvangstmogelijkheid valt nog bijna twee derde van de gekeken tijd aan Nederland ten deel. Opmerkelijk is dat dooreengenomen de Belgische en Duitse invloeden elkaar niet sterk ontlopen, ondanks de taalbarrière met Duitsland.

3. Afnemende betekenis van de radio

Bijna even frappant als de toenemende betekenis van de T.V. is de dalende omvang van de radiobeluistering, ondanks het feit dat thans praktisch iedereen radio in huis heeft en ondanks de opkomst van het tweede toestel speciaal in de meer kapitaalkrachtige gezinnen.
De verminderde interesse voor de radio zou door vele cijfers zijn te illustreren. Zo daalde het aantal luisteraars in de avonduren in twee jaar tijds van bijna een derde tot ca. een kwart en de gemiddelde luistertijd van de luisteraars van 90 tot ruim 80 minuten.
Zeer opvallend zijn de verschillen in luistergewoonten tussen de bevolking met en zonder T.V. Zij betreffen o.m. het aantal luisteraars (resp. 14% en 35%), het aantal mensen dat langer dan 1 uur luistert (2% resp. 20%) en de gemiddelde luistertijd (6 minuten resp. ruim een half uur). Ondanks de bevolkingsaanwas geeft het luisterpubliek van 12 jaar en ouder sinds 1960 een teruggang te zien van ca. 2,7 miljoen tot 2,2 miljoen in 1962.
Het is duidelijk dat direct na de aanschaf van een T.V.-toestel de radiobeluistering wordt gereduceerd tot een fractie van wat het vóór de aanschaf was. De radio schijnt vooralsnog niet op herstel te mogen rekenen: zij die reeds enige jaren televisie in huis hebben besteden niet meer tijd aan de radio dan de recente T.V.-bezitters.
De concurrentie van de televisie voor de radio is de laatste jaren aanzienlijk groter geworden. Voor een deel is dit een vanzelfsprekend

gevolg van het feit, dat de televisie thans een veel groter deel van de bevolking bereikt dan in 1960. Ook als men hiervan afziet is deze toenemende concurrentie echter merkbaar. Zo daalde bijv. de gemiddelde luistertijd van hen die reeds T.V. in huis hebben van 9 tot 6 minuten. Wellicht is de uitbreiding van de televisie-zendtijd tussen beide onderzoekperioden hieraan mede debet. De conclusie uit het onderzoek van 1960, dat de radio in de avonduren voor het T.V.-publiek van slechts ondergeschikt belang is, geldt dus thans in versterkte mate. Door de T.V.-bezitters wordt van de totale aan radio en televisie bestede tijd het overgrote gedeelte voor het nieuwste medium gereserveerd; slechts 6% van deze tijd valt aan de radio ten deel.

4. Veranderde functie van de radio

Aangezien door de voortgaande uitbreiding van de T.V. een verder terreinverlies voor de radio te verwachten is, mag, ja moet men zich afvragen welke plaats er in de avonduren nog voor de radio overblijft, thans en in de toekomst. Naar welke programma's luistert men nog het meest? En welke hebben onder de concurrentie van het nieuwe medium het zwaarst te lijden? Of meer algemeen gezegd: welke functie vervult de radio voor het potentiële luisterpubliek en welke veranderingen treden hierbij op?

In de eerste plaats moet dan melding worden gemaakt van een teruggang van de belangstelling voor de lichte programma's met name het amusement en de samengestelde programma's. Bij de andere programmasoorten handhaafde de beluistering zich ten opzichte van 1960 min of meer op hetzelfde niveau.

De gesignaleerde teruggang van de belangstelling voor de lichte ontspanningssector vindt zijn verklaring in de luistergewoonten van hen die een televisietoestel hebben aangeschaft. Vergelijking tussen de luisterstructuur van wèl- en niet-T.V.-bezitters leert nl. dat het aandeel van het lichte amusement in de totale beluistering bij de T.V.-bezitters geringer is dan bij de bevolking zonder televisie. Onder de functies die de T.V. van de radio overneemt, moet dus allereerst de lichte ontspanningsfunctie worden genoemd. Hieruit mag men overigens niet afleiden dat de lichte ontspanningsfunctie van de radio voor de televisiebezitters helemaal heeft afgedaan. De lichte ontspanningsprogramma's van de radio genieten bij het televisiepubliek thans ongeveer even veel - of liever gezegd even weinig - belangstelling als de gesproken woord-, ernstige muziek- en godsdienstige uitzendingen.

Relatief de meest beluisterde programmasoorten blijven echter de hoorspelen, de amusements- en samengestelde programma's en de nieuwsberichten. De invloed van de T.V. is overigens juist in deze programmacategorieën bijzonder scherp waarneembaar. In de totale beluistering is de belangstelling van de personen zonder T.V. verreweg het grootst voor de hoorspelen, die van de personen met televisie daarentegen verreweg het grootst voor de nieuwsberichten. Op grond hiervan mag men vaststellen dat de nieuwsvoorzieningsfunctie van de radio minder onder de T.V. heeft te lijden dan de andere functies. Men leide hieruit overigens niet af, dat de radio in de andere programmacategorieën geen functie meer vervult. Wij wijzen er bijv. op, dat het aantal luisteraars naar radioconcerten per uitvoering altijd nog ongeveer 200 000 personen bedraagt.

5. Kijk- en luisterfrequentie

Wanneer men het kijken en luisteren in hun totaliteit op verschillende wijzen met elkaar vergelijkt, dan valt deze vergelijking ten voordele van de T.V. uit. Het jongste medium heeft in de avonduren de monopoliepositie van de radio ondubbelzinnig doorbroken.

Er moet echter nadrukkelijk op worden gewezen dat hiermee geen enkele uitspraak wordt gedaan over de radiobeluistering overdag, tot 's avonds 7 uur. Het behoort tot de mogelijkheden dat de T.V.-bezitters overdag de radio iets vaker of iets langer aanzetten dan de bevolking zonder televisie.

Terwijl nog in 1960 in de avonduren meer personen van de radio dan van de T.V. gebruikmaakten (bijna 1/3 resp. 1/4 van de bevolking van 12 jaar en ouder) trekt het beeldscherm thans een veel groter publiek dan de radio (twee vijfde resp. een kwart).

Dit betreft het kijk- en luisterpubliek in zijn totaliteit. Vergelijking van het programmapubliek, d.w.z. het aantal kijkers c.q. luisteraars per Nederlands programma, levert voor de radio ultimo 1962 een nog ongunstiger beeld op: 200 000 à 300 000 luisteraars tegen 1 725 000 à 1 940 000 kijkers per uitzending, de kijkers bij anderen nog niet eens meegerekend. Deze verhouding is voor de T.V. echter geflatteerd, o.m. omdat men van de radio, die in tegenstelling tot de T.V. over 2 zenders beschikt, niet alle uitzendingen kan volgen, doch slechts ongeveer de helft.

Men krijgt een meer volledig beeld als men alle aan de radio bestede tijd gaat vergelijken met de tijd die aan het beeldscherm wordt doorgebracht. Aan de radio en T.V. samen wordt 's avonds na 7 uur door de gemiddelde Nederlander ruim één uur tijd besteed, dat is ongeveer een kwartier meer dan in 1960 het geval was. (Dit betekent dat de vooruitgang van de T.V. groter is dan de teruggang voor de radiobeluistering.) In 1962 valt van de totale aan beide media bestede tijd ca. 70% ten deel aan de televisie, ca. 30% aan de radio.

Sinds 1960, toen zij elkaar nog ongeveer in evenwicht hielden, heeft er zich kwantitatief dus een ingrijpende verschuiving voorgedaan van het oude naar het jonge medium.

6. Kijk- en luisterstructuur

Vergelijking van de kijk- en luisterstructuur is met behulp van de beschikbare gegevens op verschillende manieren mogelijk. Vooreerst kan een onderscheid worden gemaakt tussen het geheel en het gedeeltelijk meemaken van een uitzending.

In dit opzicht vertonen radio en T.V. een opvallende overeenkomst: in beide gevallen is het aantal geheel gevolgde programma's 6 x zo groot als het aantal gedeeltelijk gevolgde. Aangezien de gemiddelde programmaduur van de radio- en T.V.-uitzendingen ongeveer even groot is (ca. een half uur), moet de kans dat men uitsluitend door toevallige factoren een programma slechts ten dele volgt, bij radio en T.V. even groot worden geacht. Maar dan is er alle aanleiding voor de veronderstelling dat dooreengenomen de beluisterde radiouitzendingen in staat zijn het publiek even aandachtig te boeien als de aanschouwelijke T.V.-programma's.
Diepergaande analyse van het beschikbare materiaal geeft aanleiding tot de hypothese dat het luchtige programmagenre bij de T.V. sterker op de voorgrond treedt dan bij de radio. Maar ook uitzendingen met een min of meer informatief karakter nemen in het kijkpatroon een wat groter plaats in dan bij de beluistering. Daarentegen is het meer ernstige genre (godsdienstige uitzendingen en ernstige muziek) bij de luisteraars meer in trek dan bij de kijkers.
Het kijkpatroon, dat ten opzichte van 1960 vrijwel ongewijzigd bleef, is dus over het geheel genomen wat lichter van aard dan het luisterpatroon. Gezien de afgenomen betekenis van de lichte radioprogramma's, moet men rekening houden met de mogelijkheid dat in de eerstkomende jaren het accent bij de beluistering verder zal verschuiven van de lichte ontspanningssector naar de overige programmasoorten.

B. TELEVISIE EN RADIO IN DE VERSCHILLENDE BEVOLKINGSGROEPEN

1. Televisiebezit

Weliswaar is er in ons land geen enkele bevolkingsgroep aan te wijzen waarin de groei van het T.V.-bezit stagneert, maar dit neemt niet weg dat er duidelijke tempoverschillen in deze groei zijn aan te wijzen. Terwijl bijv. in de financiële en sociale bovenlaag, in de grotere steden en onder het onkerkelijke volksdeel meer mensen wèl dan geen T.V. in huis hebben is elders het T.V.-loze deel van de bevolking nog 2 à 3 x zo groot als het T.V.-bezittende deel. Wanneer we afzien van de overigens zeer belangrijke financiële belemmeringen, dan blijkt het groeitempo van de T.V. relatief traag te zijn in een tweetal duidelijk te omschrijven bevolkingsgroepen, t.w. de intellectuelen en vooral de kerkelijk meelevende protestanten.
Vermoedelijk zijn speciaal in deze beide groepen weerstanden werkzaam die samenhangen met dieperliggende factoren, zoals bijv. een levensstijl die sterk cultureel of godsdienstig is bepaald, waarbij dan komt dat men deze, terecht of ten onrechte, door de T.V. bedreigd voelt. Conservatisme zonder meer speelt vermoedelijk geen rol van betekenis, omdat men dan vooral ook bij de bejaarden een gering T.V.-bezit zou verwachten, hetgeen beslist niet het geval is.

2. Kijk- en luisterfrequentie

Wat in een aantal bevolkingsgroepen van het televisiebezit gezegd kan worden, geldt ook voor het gebruik hiervan. De meest intensieve kijkers treft men aan onder enkele bevolkingsgroepen, die opvallen door een sterk verbreid televisiebezit. Omgekeerd kan worden gezegd dat daar, waar de televisie nog weinig is doorgedrongen, de T.V.-bezitters doorgaans relatief weinig kijken.
Een uitzondering vormt hier de agrarische bevolking waar het relatief geringe aantal bezitters een vrij intensief gebruik van zijn toestel maakt. In dit opzicht zijn de agrariërs de tegenhangers van een tweede uitzonderingsgroep, de leidinggevenden + welgestelden, die juist weinig frequent kijken maar daarentegen vaak televisie in huis hebben.

Het televisiebezit zal waarschijnlijk binnen afzienbare tijd vrijwel algemeen worden en aldus binnen het bereik komen van mensen, die aanvankelijk de T.V. buitenshuis wilden houden, hetzij uit financiële overwegingen, hetzij op grond van innerlijke reserves tegen het nieuwe medium. De distantie ten opzichte van het beeldscherm zal zich vermoedelijk dan ook steeds minder openbaren in bezit van televisie en steeds meer in een matig en kritisch gebruik van het toestel. Op grond van deze overwegingen is de kijkfrequentie nu reeds zeker een zo goede maatstaf voor de populariteit van de televisie als het loutere bezit.
Combineert men beide criteria, dan is - in aflopende volgorde - de T.V. het meest populair onder de bejaarden, de laagst ontwikkelden en de personen die weinig of geen kerkelijke bindingen hebben; maar ook onder de arbeiders- en de grote stadsbevolking is het kijken naar televisieuitzendingen relatief frequent. Daarentegen is de belangstelling voor televisie het kleinst in de bevolking met een hoog sociaal en/of ontwikkelingsniveau en onder de kerkelijk meelevende protestanten.

Wat de radiobeluistering betreft zijn er slechts een paar bevolkingsgroepen waarbinnen de radio door het nieuwe medium nog niet naar het tweede plan is geschoven. Het betreft hier de kerkelijk meelevende protestanten en de agrarische bevolking, d.w.z. de groepen waar de T.V. nog het minst is doorgedrongen. Radio en T.V. houden elkaar in de avonduren nog in evenwicht. Van de gemiddeld per persoon aan radio en T.V. gezamenlijk bestede tijd (slechts ruim 3 kwartier) nemen beide media elk ongeveer de helft in beslag.
Daartegenover staat, dat in sommige groepen van de bevolking door de sterke uitbreiding van het T.V.-bezit en door een min of meer intensief kijken, de positie van de radio nog verder is teruggedrongen dan in de gehele bevolking. Personen met hoge leeftijd, laag ontwikkelingsniveau, weinig of geen kerkelijke bindingen of wonend in grotere bevolkingscentra besteden gemiddeld 5 kwartier of meer aan radio en T.V. samen, waarvan aan de T.V. afzonderlijk bijna een uur. In alle aan radio en T.V. bestede tijd in de avonduren is het luisteraandeel bij deze groepen gereduceerd

tot ca. een kwart.

3. Kijk- en luisterstructuur

Over de in dit opzicht bestaande verschillen tussen de onderscheiden bevolkingsgroepen valt weinig opmerkelijks te zeggen. Het meest in het oog springende feit is hier, dat er in de structuur van het kijk- en luistergedrag van de diverse groeperingen zo merkwaardig veel overeenkomsten bestaan. Met name het kijkpatroon is niet anders voor de bevolking met een hoger sociaal en/of ontwikkelingsniveau dan voor de lagere sociale groeperingen, niet anders voor de ouderen dan voor de jongeren, enz. Ten aanzien van het luisterpatroon geldt ongeveer hetzelfde, maar hier zijn wel enkele kleinere verschillen waar te nemen. Het belangrijkste daarvan is, dat bij de bevolking met een hoger sociaal en/of ontwikkelingsniveau het luisterpatroon over het geheel genomen een iets "ernstiger" karakter heeft dan dat van de overige en vooral de arbeidersbevolking.
Wij menen hieruit te moeten afleiden, dat de beide massa-media en vooral de radio ongeveer dezelfde functies vervullen voor alle bevolkingsgroepen.

B I J L A G E I

WISKUNDIGE EN STEEKPROEF-TECHNISCHE ASPECTEN; BETROUWBAARHEID VAN DE UITKOMSTEN

1. De opzet van de steekproef

Uit de populatie van gezinnen en alleenstaanden in Nederland is een tweetraps-steekproef getrokken. Daaruit zijn, als derde trap, personen van 12 jaar en ouder getrokken. Hierbij werden de grootste 35 gemeenten als aparte strata opgevat; zij werden alle in de steekproef opgenomen. In het vervolg zal blijken, waarom er juist 35 genomen zijn. In principe was de steekproef evenredig gestratificeerd; de uniforme steekproeffractie bedroeg in eerste instantie bijna 0,15%. Voor deze 35 gemeenten konden zodoende de aantallen te trekken adressen zonder meer berekend worden. De overige gemeenten vormden een afzonderlijk stratum, dat vervolgens werd onderverdeeld naar de economisch-geografische gebieden (de gebruikelijke indeling in 78 gebieden). Voor zover de reeds vermelde gemeenten met kleinere gemeenten tot één economisch-geografisch gebied behoren, werden zij uiteraard van het betrokken gebied losgemaakt.
Per economisch-geografisch gebied werden nu met behulp van de reeds genoemde steekproeffractie (0,15%) de steekproefaantallen berekend. Hierbij werd vervolgens verschil gemaakt tussen die gebieden waarin het aantal adressen niet meer dan 17 bedroeg en de overige.
Dit aantal 17 is nl. gelijk aan het aantal dagen waarop het onderzoek betrekking heeft. Ook de grens voor de 35 grootste gemeenten hangt hiermee samen; gemeenten boven deze grens, 47 000 inwoners, zullen op grond van bovenvermelde steekproeffractie ten minste 18 adressen opleveren. Kortheidshalve worden deze gemeenten als "verplicht" aangeduid, in tegenstelling tot de overige gemeenten.
Indien in een economisch-geografisch gebied minder dan 18 adressen vielen werd één der daartoe behorende gemeenten aselect getrokken. Was dit aantal groter, dan werden er twee of meer gemeenten getrokken; het aantal adressen per gemeente bedroeg in geen geval minder dan 9. Op deze wijze werden 125 kleinere gemeenten getrokken.
De tweede trap bestond uit het aselect trekken van adressen uit het woningregister van de verplichte c.q. getrokken gemeente. Deze adressen, 4 522 in totaal, werden aan 276 enquêteurs en enquêtrices verstrekt.
Zij kregen de opdracht om per adres één persoon van 12 jaar en ouder te ondervragen; in feite is derhalve een drietraps-steekproef uit de personen van 12 jaar en ouder getrokken.
Op de implicaties van deze derde trap komen wij in par. 2 terug. Voor iedere ondervrager/vraagster was nauwkeurig voorgeschreven hoeveel personen van iedere leeftijdsgroep en geslacht ondervraagd dienden te worden.

In 236 gevallen kwam het niet tot een resultaat, en wel wegens

weigeringen	82
de te ondervragen persoon kon niet worden bereikt	46
het opgegeven adres was fout	19
de enquêteur(-trice) voerde niet alle gesprekken	49
het formulier was niet bruikbaar (bijv. het gesprek viel buiten de enquêteperiode)	40

Er werd over 2 maandagen, dinsdagen, woensdagen en donderdagen en over 3 vrijdagen, zaterdagen en zondagen ondervraagd; de verdeling van de aantallen gesprekken (na "herweging") wordt in par. 2 gegeven.
Uit het aantal van 4 286 bruikbare formulieren werd aselect een steekproef van 25% getrokken; bij de zo gevonden adressen werd een schriftelijke controle uitgeoefend. In 70% van deze laatste gevallen kwam antwoord binnen; steeds bleek hierbij dat het vraaggesprek in de bedoelde periode correct had plaatsgevonden.

2. Correcties van de frequentie-verdelingen

Mede door het uitvallen van de reeds besproken 236 adressen bleken de verdeling naar gezinsgrootte, de regionale verdeling en de verdeling naar gemeenteklasse van de 4 286 benaderde gezinnen en alleenstaanden eniger mate af te wijken van de overeenkomstige verdelingen in de populatie. Door een geschikte keuze van 286 te verwijderen formulieren kon worden bereikt dat de overige 4 000 in deze opzichten wél een behoorlijke overeenstemming met de populatie vertoonden. Alleen deze laatste formulieren werden verder bewerkt.
Ten aanzien van de gezinsgrootte, hiermee wordt steeds bedoeld het aantal personen van ten minste 12 jaar in het gezin, volgt hier de vergelijking van de procentuele samenstellingen van steekproef en populatie.

Frequentieverdelingen van gezinnen en alleenstaanden naar aantallen personen van 12 jaar en ouder

Aantal	Steekproef (4 000)	Populatie
	%	%
1	8	6
2	46	44
3	19	19
4	13	14
5	6	8
6 en meer	8	9
Totaal	100	100

Wij willen evenwel een beeld van de personen hebben. Terwijl de gezinnen en alleenstaanden alle vrijwel dezelfde kans bezaten om getrokken te worden, geldt dit laatste niet voor de ondervraagde personen. De voorwaardelijke kans om getrokken te worden als het gezin tot de steekproef behoort, is bijv. bij 2 personen van 12 jaar en ouder gelijk aan 50% en bij 4 personen van 12 jaar en ouder slechts 25%. Dit

betekent dat het formulier van een persoon uit een groot gezin zwaarder moet wegen dan dat van een alleenstaande; op deze wijze wordt de vermelde ongelijkheid der trekkingskansen gecorrigeerd.
Om praktische redenen werd nu als volgt gehandeld: de formulieren van alleenstaanden kregen het gewicht $\frac{1}{2}$, die van gezinnen met 2 personen van ten minste 12 jaar het gewicht 1, enz. Daar het onderzoek betrekking had op 4 000 gezinnen en alleenstaanden, terwijl de gemiddelde gezinsgrootte circa 2,9 personen (van 12 jaar en ouder) bedroeg werden op deze wijze $\frac{1}{2}$ x 11 400 = 5 700 eenheden gevonden. Met ieder van deze eenheden - gemakshalve zullen deze "herwogen" eenheden in het vervolg personen genoemd worden - correspondeerde een ponskaart; alle verdere bewerkingen zijn met behulp van deze 5 700 ponskaarten uitgevoerd. Het behoeft geen betoog dat dit aantal van 5 700 in zoverre fictief is, dat het geen aanwijzing voor de betrouwbaarheid van de uitkomsten geeft; de marges, welke bij de berekende percentages behoren, dienen aan de hand van het werkelijke aantal 4 000 te worden bepaald.
De significantie van vergelijkingen tussen subgroepen moet uiteraard ook gebaseerd zijn op de oorspronkelijke omvang van deze groepen en niet op de omvang van deze groepen na herweging.
Daar op dit aantal van 4 000 nog een verdere correctie, de berekening van het equivalente aantal 3 110 werd toegepast (zie par. 3), zijn de absolute aantallen "personen" voor toetsingsdoeleinden nog een factor 1,8 te groot. Wèl correct zijn de verhoudingen.
Hier volgt nog een staat met de aantallen gesprekken over de verschillende weekdagen.

Herwogen aantallen gesprekken

Dag	Aantal dagen	Aantal gesprekken
Maandag	2	722
Dinsdag	2	656
Woensdag	2	698
Donderdag	2	670
Vrijdag	3	1 015
Zaterdag	3	983
Zondag	3	956
Totaal	17	5 700

3. Equivalente aantallen

Daar de 4 000 personen met ongelijke kansen zijn getrokken (omgekeerd evenredig met het aantal personen van 12 jaar en ouder) mag men de formules voor enkelvoudige aselecte trekking niet toepassen (en evenmin die voor stratificatie), tenzij de te onderzoeken eigenschap onafhankelijk geacht mag worden van de gezinsgrootte. In dit geval zou men immers - om het extreem te stellen - kunnen volstaan met 4 000 personen uit gezinnen van 2 personen. Voor eigenschappen die wel afhankelijk zijn van de grootte van het gezin kan men zeggen dat het aantal 4 000 equivalent is met een kleiner aantal, indien enkelvoudig aselect uit de populatie der personen zou zijn getrokken. Dit equivalentie-begrip hangt samen met één bepaald(e) gedrag of eigenschap. Zij p_i de fractie 1) van de i - e laag (stratum) welke dit gedrag vertoont; i stelt bijv. het aantal personen van ten minste 12 jaar in het gezin voor en het beschouwde gedrag is bijv. het bezoeken van sportwedstrijden (dus p_1 is het deel der alleenstaanden dat wedstrijden bezoekt enz.). In de populatie der personen heeft de i - e laag een gewicht g_i, zodat men de getallen p_1, p_2 enz. met de gewichten g_1, g_2 enz. moet vermenigvuldigen en optellen (als $g_1 + g_2 + \ldots = 1$; indien de g's percentages zijn moet men het resultaat nog door 100 delen. Dit is een voorbeeld zoals in de voetnoot bedoeld). In formule luidt de fractie wedstrijdbezoekers in de populatie (geschat op grond van de steekproef):

$$p = p_1 g_1 + p_2 g_2 + \ldots$$

De variantie van p luidt nu, indien $q_1 = 1 - p_1$ enz., terwijl de steekproefaantallen in de verschillende strata n_1, n_2 enz. bedragen:

$$g_1^2 \frac{p_1 q_1}{n_1} + g_2^2 \frac{p_2 q_2}{n_2} + \ldots\ldots$$

(Juister zou het zijn om alle aantallen n_i met 1 te verminderen, maar bij grote steekproefaantallen per stratum maakt dit weinig uit).
De exacte definitie van het e q u i v a l e n t e a a n t a l A (met betrekking tot het wedstrijdbezoek) luidt nu:
dat aantal waarvoor de variantie

$$\frac{p\,(1 - p)}{A}$$

gelijk is aan de eerdervermelde variantie van p. De laatste uitdrukking is, zoals bekend, de variantie bij een enkelvoudige aselecte steekproef van de omvang A.
In plaats van de exacte waarde A, welke uit het bovenstaande kan worden berekend, voeren wij nu in de benadering E gedefinieerd door

$$\frac{1}{E} = \frac{g_1^2}{n_1} + \frac{g_2^2}{n_2} + \ldots\ldots$$

(vgl. J.J.M.van Tulder, De beroepsmobiliteit in Nederland van 1919 tot 1954, Leiden 1962, pag. 268 en volgende).

1) Of ook het percentage; de formules blijven in de meeste gevallen dezelfde, maar in enkele gevallen treden factoren 100 op.

De exacte en de benaderde waarde zijn aan elkaar gelijk indien $p_1 = p_2 = ... = p$, zoals bij substitutie blijkt.
Het voordeel van de benaderingsformule is, dat de p_i en q_i daarin niet meer voorkomen; m.a.w. dat de uitkomst onafhankelijk is van het speciaal beschouwde gedrag (wedstrijdbezoek).
De vraag is uiteraard of men hiermee de gewenste nauwkeurigheidsmarges kan berekenen. Men bewijst gemakkelijk 1) dat E gemiddeld kleiner is dan A, zodat men door E te gebruiken gemiddeld aan de veilige kant blijft.
Verder is E ten hoogste gelijk aan de werkelijke steekproefomvang N 2). Wij zullen daarom de equivalente aantallen E gebruiken, hetgeen ook om de volgende reden aan de veilige kant geacht kan worden: de gezinnen zijn niet enkelvoudig aselect maar evenredig gestratificeerd getrokken; dit impliceert vrijwel altijd een grotere nauwkeurigheid. Deze nauwkeurigheid wordt overigens weer verkleind doordat de keuze van de personen in de gezinnen via een quota-systeem (met restricties) en derhalve niet aselect geschied is.
Het totaal n = 4 000 wordt in het vervolg vervangen door E = 3 110; de n_i zijn gelijk aan de tevoren gegeven steekproefpercentages maal n; de gewichten g_i vindt men door de produkten van de aantallen per gezin met de populatiepercentages te delen door de som van deze produkten.

---

1) Stel $b_i = E \frac{g_i^2}{n_i}$

Dan is $p(1 - p) \frac{E}{A} = \Sigma\, b_i\, (p_i - p_i^2)$,

zodat $E < A$ is als $p(1 - p)$ groter is dan het rechterlid.

Nu is $p(1 - p) - \Sigma\, b_i(p_i - p_i^2) = \Sigma\, g_i\, p_i^2 - (\Sigma\, g_i p_i)^2 + B$

waarin $B = \Sigma\, (g_i - b_i)\, (p_i - p_i^2)$.

De som van de eerste twee termen in het rechterlid is positief (een variantie) terwijl het teken van B even waarschijnlijk positief als negatief is, immers $\Sigma\, g_i = \Sigma\, b_i = 1$, zodat de factor $(g_i - b_i)$ gemiddeld 0 is, terwijl de tweede factor niet-negatief is. Het hangt van de verdeling van de steekproef over de strata af, welk teken B bezit.

2) $\frac{n}{E} = \Sigma\, n_i\, \Sigma \frac{g_i^2}{n_i} \geq (\Sigma\, g_i)^2 = 1$. Men kan voor n_i schrijven

a_i^2 en voor $g_i^2 / n_i : b_i^2$; het tweede lid wordt dan

$\Sigma\, a_i^2\ \ \Sigma\, b_i^2$ en het derde lid $(\Sigma\, a_i b_i)^2$. De ongelijkheid is daarmee teruggebracht tot die van Schwartz (correlatie-coëfficient tussen a en b hoogstens gelijk aan 1).

De verdeling van de personen van 12 jaar en ouder in de populatie over huishoudens van 1, 2, 3, enz. personen is: 2, 30, 20, 15, 14 en 19; dit zijn achtereenvolgens $100g_1$, $100g_2$, enz.
Om verschillen in gedrag tussen twee groepen, bijv. gereformeerden en katholieken, te toetsen verdeelt men nu het aantal E evenredig met de herwogen aantallen. Zoals in par. 4 nog nader zal worden toegelicht moet men de zgn. nulhypothese toetsen dat er geen verschil in een bepaald soort gedrag - bijv. wedstrijdbezoek - tussen beide groepen in de populatie is (het waargenomen verschil zou dan op rekening van steekproeffluctuaties geschreven moeten worden). In deze gedachtengang past dat het aantal gereformeerden c.q. katholieken in een aselecte steekproef bij benadering gelijk zou zijn aan

$$e_g = \frac{E}{n'} n'_g \qquad \text{resp.} \qquad e_k = \frac{E}{n'} n'_k$$

waarbij n' = 5 700 en n'_g en n'_k de door herweging gevonden aantallen gereformeerden resp. katholieken voorstellen.
Derhalve is de tabel van equivalente aantallen (zie bijlage II) per subgroep het uitgangspunt van de toetsingen geweest; de aantallen zijn naar beneden op vijfvouden afgerond.

4. Voorbeelden van toetsing uit het onderhavige onderzoek

a. De verdeling van de totale kijktijd naar leeftijdsklassen

In tabel 7 zijn de percentages per leeftijdsgroep gegeven.
Hier volgt een deel van deze tabel

Verdeling van televisiebezitters naar totale kijktijd (in procenten van de leeftijdsgroep)

Nummer	Leeftijdsgroep	Totale kijktijd per avond (in kwartieren)				
		0	1-4	5-8	9-10	11 en meer
1	12-17 jaar	38	19	19	9	15
2	18-39 jaar, ongehuwd	43	15	17	10	15
3	18-39 jaar, gehuwd .	28	11	19	12	30
4	40-59 jaar	27	11	18	12	32
5	60 jaar en ouder ...	21	9	18	13	39
	Totaal	30	13	18	11	28

In de kolommen "0" en "11 en meer" zijn de verschillen groot tussen de regels 2 en 3 en tussen de regels 4 en 5; in de overige kolommen zijn de verschillen vrij gering maar systematisch. Meer inzicht verkrijgt men als de percentages in één decimaal nauwkeurig worden opgegeven, omdat de afronding in gehelen hier vaak fouten introduceert van dezelfde orde van grootte als de exacte verschillen. Men kan de in het vervolg gegeven equivalente aantallen dan ook niet zonder meer uit bovenstaande percentages en de aantallen per leeftijdsgroep vinden.
Bij de bepaling van de equivalente aantallen treedt een complicatie op. Bovenstaande tabel heeft nl. betrekking op 14 avonden (en niet op alle 17), zodat men hier niet meer met het aantal zondagen, maandagen, enz. behoeft te wegen.
Deze vereenvoudiging betekent evenwel een verlies aan nauwkeurigheid; men kan stellen dat het equivalente aantal televisiebezitters, 1 500, met 14/17 dient te worden vermenigvuldigd. Derhalve is als totaal aantal 1 235 genomen. Dit aantal is te klein, omdat iedereen met televisie thuis ondervraagd is over het kijkgedrag op twee avonden.
Het zou echter onjuist zijn om te rekenen met het dubbele aantal; de twee avonden van iedere persoon zijn afhankelijk. De exacte verwerking van deze afhankelijkheid zou veel rekenwerk vereisen; men kan stellen dat men de twee waarnemingen van één persoon met betrekking tot de nauwkeurigheid ongeveer gelijk kan stellen met $1\frac{1}{2}$ waarneming. De onderstaande equivalente aantallen kan men derhalve desgewenst met een factor $1\frac{1}{2}$ vermenigvuldigen. Wij zullen dit niet doen om twee redenen: deze factor behelst een element van willekeur (men kan ook de factoren 1,2 of 1,8 kiezen); voorts kan men achteraf de waarde van chi-kwadraat, welke op 1 235 gebaseerd is, zonder meer corrigeren door met de gewenste factor te vermenigvuldigen.
Uit de tabel van 5 700 (herwogen) "personen" krijgt men procentuele verdelingen, welke bij toepassing op het hier beschouwde equivalente totaal der televisiebezitters de volgende staat opleveren.

Verdeling van equivalente aantallen televisiebezitters naar totale kijktijd, per leeftijdsgroep

Nummer	Totale kijktijd per avond (in kwartieren)					Totaal
	0	1-4	5-8	9-10	11 en meer	
1	74	38	37	17	29	195
2	77	27	31	18	28	181
3	85	35	59	35	93	307
4	97	38	66	42	113	356
5	42	18	34	25	77	196
Totaal	375	156	227	137	340	1 235

Allereerst blijkt bij toetsing 1) van de totale tabel (5 bij 5) een zeer significant ver-

1) Zie bijv. Schooljeugd en televisie, herfst 1957, Deel 1 en Toelating tot de kweekscholen 1961/'62; in de bijlagen daarvan zijn de gedachtengang van het toetsen in het algemeen resp. de chi-kwadraattoets in het bijzonder besproken.

schil aanwezig te zijn 1). Tussen de regels 1 en 2 bestaat geen significant verschil (zelfs niet als men alle aantallen met 2 zou vermenigvuldigen) terwijl er tussen de regels 2 en 3 - zoals te verwachten was - wel significante afwijkingen zijn. Tussen de regels 3 en 4 is het verschil niet significant en tussen de regels 4 en 5 wel.
Samenvattend kan men zeggen dat het geconstateerde patroon - waarvoor overigens geen adequate toetsingsmethode bekend is - naar alle waarschijnlijkheid in de populatie aanwezig is.

b. Televisiebezit en sociaal milieu

In tabel 2 werden de aantallen personen met televisie per sociaal milieu in procenten van de totalen per milieu gegeven.
Hier volgt deze verdeling.

Nummer	Sociaal milieu	Percentage met televisie
1	Agrarische bevolking	26
2	Arbeiders	49
3	Risicodragende middenstand .	51
4	Loontrekkende middenstand ..	49
5	Leidinggevenden en welgestelden	55
6	Overigen	57
	Totaal	47

Als wij de groep "overigen" (equivalent aantal = 35) weglaten, blijken de equivalente aantallen de volgende te zijn.

Nummer	Aantal	
	met televisie	zonder televisie
1	70	205
2	690	705
3	230	210
4	360	365
5	130	110
Totaal 1-5	1 480	1 595

Zoals te verwachten is blijken de verschillen tussen beide groepen middenstanders, tussen arbeiders en risicodragende middenstanders en tussen arbeiders en loontrekkende middenstanders niet significant te zijn.
Het verschil van 6% tussen de loontrekkende middenstand en groep 5 is evenmin significant; wel significant zijn daarentegen de verschillen tussen de agrarische bevolking en ieder der milieus 2-5.

c. Betrouwbaarheid van patronen en tendenties

Behalve hetgeen in par. 4a reeds werd opgemerkt zij er nog op gewezen dat om de volgende redenen de betrouwbaarheid van de gevonden patronen, als ook van de tendenties, niet onaanzienlijk groter is dan die der afzonderlijke resultaten. Veelal wijzen diverse verschillen in vergelijkbare groepen in dezelfde richting; ook blijken vele verschillen dezelfde richting te hebben als bij voorafgaande onderzoekingen.
Om deze redenen is dan ook in een enkel geval de norm van 10% overschrijdingskans gebruikt. Dit betekent nl. dat men - bij onafhankelijke toetsingen - in gemiddeld 1 op de 10 gevallen een onjuiste conclusie zal trekken. Gezien het verband tussen de verschillen binnen allerlei groepen mag men evenwel aannemen dat de frequentie der onjuiste conclusies aanzienlijk lager zal liggen.

d. Tweezijdig toetsen

In het bovenstaande werd de chi-kwadraattoets gehanteerd; zoals bekend is deze voor een 2 bij 2-tabel gelijkwaardig met een tweezijdige binomiale toets voor het verschil tussen twee percentages (bij de hier beschouwde, voldoend grote, aantallen).
Zoals reeds elders 2) werd betoogd moet men, tenzij tevoren een andersluidende hypothese werd opgesteld, in deze gevallen tweezijdig toetsen.
Gezien het grote aantal onderzochte verschillen kan men in het algemeen niet a priori bepaalde richtingen voor de verschillen uitsluiten.
Veiligheidshalve werd daarom steeds tweezijdig getoetst.

---

1) Het significantie-niveau is 95%. Volledigheidshalve zij nog herinnerd aan de interpretatie: een verschil heet significant als een zodanig verschil, indien in de populatie geen verschil aanwezig is, in een steekproef hoogst zelden zou kunnen optreden. Korter gezegd: een redelijkerwijs niet als "toevallig" te diskwalificeren verschil. Onder "een zodanig verschil" wordt hierbij verstaan: een even groot of een groter verschil. Als maatstaf voor "hoogst zelden" wordt hier aangenomen: ten hoogste 5% (= 100% minus het betrouwbaarheidsniveau). Men zegt ook wel: de overschrijdingskans van het gevonden resultaat onder de nulhypothese (= geen verschil in de populatie) mag niet meer dan 5% bedragen. Met "zeer significant" wordt een overschrijdingskans van minder dan 1% verstaan.

2) Bijv. Schooljeugd en televisie, herfst 1957, Deel 1, Bijlage I, par. A 2.

B I J L A G E II

SAMENSTELLING VAN DE STEEKPROEF (EQUIVALENTE AANTALLEN)

	Totaal			Met televisie			Zonder televisie		
	T.	M.	V.	T.	M.	V.	T.	M.	V.
TOTAAL	3 110	1 530	1 580	1 500	770	730	1 610	760	850
waaronder:									
per leeftijdsgroep									
12 - 17 jaar	355	180	175	180	85	95	175	95	80
18 - 39 jaar, totaal	1 205	550	655	585	275	310	620	275	345
waarvan ongehuwd	470	245	225	230	130	100	240	115	125
gehuwd	735	305	430	355	145	210	380	160	220
40 - 59 jaar	940	450	490	425	225	200	515	225	290
60 jaar en ouder	610	350	260	310	185	125	300	165	135
per sociaal milieu									
agrarische bevolking	275	140	135	70	40	30	205	100	105
arbeiders	1 395	695	700	690	375	315	705	320	385
risicodragende middenstand	440	195	245	230	100	130	210	95	115
loontrekkende middenstand	725	370	355	360	180	180	365	190	175
leidinggevenden en welgestelden	240	125	115	130	70	60	110	55	55
onbekend	35	5	30	20	5	15	15	-	15
per onderwijsniveau									
schoolgaanden	320	180	140	150	80	70	170	100	70
niet schoolgaanden, totaal	2 790	1 350	1 440	1 350	690	660	1 440	660	780
waarvan g.l.o.	1 470	595	875	730	315	415	740	280	460
l.n.o.	600	365	235	285	180	105	315	185	130
u.l.o.	430	220	210	215	115	100	215	105	110
v.h.m.o. en w.o.	280	170	110	115	80	35	165	90	75
overig	10	-	10	5	-	5	5	-	5
per kerkgenootschap									
rooms-katholiek	1 010	490	520	510	255	255	500	235	265
Ned.-hervormd, totaal	890	430	460	390	200	190	500	230	270
waarvan kerks	370	170	200	125	60	65	245	110	135
onkerks	520	260	260	265	140	125	255	120	135
gereformeerd	280	135	145	80	35	45	200	100	100
geen kerkgenootschap	770	400	370	440	240	200	330	160	170
overige kerkgenootschappen	160	75	85	80	40	40	80	35	45
per woonmilieu									
grote steden	700	335	365	400	205	195	300	130	170
middelgrote steden	680	345	335	375	195	180	305	150	155
kleine steden	310	195	165	135	65	70	175	80	95
niet-agrarisch platteland	660	335	325	310	155	155	350	180	170
agrarisch platteland	630	300	330	210	110	100	420	190	230
forensengemeenten	130	70	60	70	40	30	60	30	30
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel									
1957				295	145	150			
1958				170	80	90			
1959				215	105	110			
1960				285	150	135			
1961				270	155	115			
1962				265	135	130			

BIJLAGE III. DE GEBRUIKTE VRAGENLIJST

Nederlandse Stichting voor Statistiek

NOVEMBER 1962

Enquête A 1771

Vragen mondeling en woordelijk stellen. Antwoorden woordelijk noteren en/of codecijfer omcirkelen.

ENQ.: VOOR INLEIDENDE ZIN: ZIE INSTRUCTIE

1a. Mag ik eerst van U weten hoe het gezin hier is samengesteld naar geslacht en leeftijd?

ENQ.: INCLUSIEF ZOONS IN MILITAIRE DIENST; EXCLUSIEF GEHUWDE INWONENDE PERSONEN

	man	vrouw	kinderen en anderen									
geslacht	M	V										
leeftijd												
O.P. omcirkelen →	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a

5 | 6 | 7

b. ENQ.: ZO MOGELIJK INVULLEN ZONDER VRAGEN:

Bent U gehuwd, ongehuwd of gehuwd geweest?

gehuwd - 1	ongehuwd - 2	gehuwd geweest - 3

2a. Is er hier in het gezin / Hebt U een televisietoestel?

ja - 0	neen - 1

8

b. Kunt U met Uw toestel rechtstreeks buitenlandse televisiezenders ontvangen, ik bedoel dus niet de Eurovisie-uitzendingen die door een Nederlandse zender worden heruitgezonden?

wel buit. ontv. - 3	niet. buit. ontv. - 2

8

c. Uit welke landen kunt U met dit toestel rechtstreeks televisie-uitzendingen ontvangen?

Duitsland - 4	België-Vlaams - 5	België-Frans - 6
Frankrijk - 7	Ander land - 8, welk?	

ENQ.: DE VRAGEN 2d. EN 2e. ALLEEN STELLEN ALS "DUITSLAND" ONTVANGEN KAN WORDEN

d. Ontvangt U via Duitsland 's avonds vóór 8.00 uur het "regionaal" programma van de W.D.R. of de N.D.R.?

W.D.R.-1	N.D.R.-2	w.n.-3

9

e. En kunt U ook het 2e Duitse programma ontvangen?

ja - 8	neen - 9

3. In welk jaar hebt U voor het eerst een televisietoestel in huis gekregen?

jaar 19..

10

4a. Is er hier in het gezin / Hebt U een radiotoestel of draadomroep (distributie) in gebruik?

ja - 0	neen 1

b. Is er in het gezin / Hebt U soms meer dan één radio in gebruik, draagbare toestellen en aansluitingen van de draadomroep meegerekend?

ENQ.: AUTORADIO NIET MEETELLEN | ja - 8 | neen - 9 |

11

5. Om eens te zien wat voor programma's zoal worden bekeken of beluisterd vragen wij de mensen nu ook, welke programma's zij gisteravond en eergisteravond gezien of gehoord hebben. Op die manier krijgen we een idee van wat de mensen in het hele land op een bepaalde avond aan hebben staan.
Daarom zou ik U eerst willen vragen:

a. Hebt U gisteravond tussen 7 en 12 uur naar de televisie gekeken?

ja - 0	neen - 1

b. Was dat hier in huis of bij anderen? | thuis - 3 | bij anderen - 4 |

c. En de radio? Hebt U gisteravond thuis tussen 7 en 12 uur nog naar de radio geluisterd? Ik bedoel nu niet of U 'm zo maar aan had staan; het gaat erom of U een radio-uitzending min of meer aandachtig hebt gehoord!

ja - 8	neen - 9

12

ENQ.: INDIEN THUIS NAAR T.V. GEKEKEN EN/OF NAAR RADIO GELUISTERD (CODE 3 EN/OF CODE 8) VRAAG 6 STELLEN; ANDERS OVER NAAR VRAAG 7A

6. Hier hebt U een programmablad. Weet U nog naar welke programma's U gekeken of geluisterd hebt na 7 uur gisteravond?

ENQ.: PROGRAMMABLAD OVERHANDIGEN; MET KRUISJES AANGEVEN OP SCHEMA "TELEVISIE EN RADIO" VOOR "GISTERAVOND" PER ZENDER, OP WELKE TIJDSTIPPEN WERD GEKEKEN/GELUISTERD. EVENEENS DATUM INVULLEN.

7a. En eergisteravond, hebt U toen nog naar de televisie gekeken tussen 7 en 12 uur?

ja - 0	neen - 1

b. Was dat hier in huis of bij anderen? | thuis - 3 | bij anderen - 4 |

c. En hebt U eergisteravond thuis tussen 7 en 12 uur nog naar de radio geluisterd?

Ik bedoel weer min of meer aandachtig. | ja - 8 | neen - 9 |

13

ENQ.: INDIEN THUIS NAAR T.V. GEKEKEN EN/OF NAAR RADIO GELUISTERD (CODE 3 EN/OF 8) VRAAG 8 STELLEN; ANDERS OVER NAAR VRAAG 9

8. Kunt U (weer) met behulp van het programmablad zeggen naar welke programma's U gekeken/geluisterd hebt na 7 uur eergisteravond?

ENQ.: MET KRUISJES AANGEVEN OP SCHEMA "TELEVISIE EN RADIO" VOOR "EERGISTERAVOND" OP WELKE TIJDSTIPPEN WERD GEKEKEN/GELUISTERD (PER ZENDER). EVENEENS DATUM INVULLEN.

BIJLAGE 3 (vervolg)

16a. Volgt U nog dagonderwijs? | ja - v | neen - x | 32

b. Welke school of onderwijsinstelling is dat?
ENQ.: KRUISJE PLAATSEN IN KOLOM "ZONDER DIPLOMA"

	zonder diploma	met diploma
1. G.l.o. of v.g.l.o.		
2. Ambachtsschool of l.t.s., huishoud- of industrieschool		
3. U.l.o. of m.u.l.o.		
4. H.b.s., gymnasium, lyceum, kweeksch., midd. meisjesschool		
5. Universiteit of hogeschool		
6. Ander onderwijs, nl.		

c. Welke school of onderwijsinstelling hebt U het laatst bezocht en hebt U daar een diploma van? 33
ENQ.: HIERBOVEN KRUISJE PLAATSEN IN DE KOLOM "ZONDER" OF "MET DIPLOMA".

d. Hebt U nog andere onderwijs- of vakdiploma's en zo ja, welke?

neen - 0	ja, namelijk:

Nu zou ik U nog wat vragen willen stellen over Uw werkzaamheden.

17a. Hebt U een beroep, of heeft U een beroep gehad of heeft U geen beroep?

heeft beroep - v	heeft beroep gehad - x		geen beroep - 0
	O.P. is gehuwde vrouw - 8	O.P. is geen gehuwde vrouw - 9	
	ENQ.: OVER NAAR VRAAG 18A		

b. Wat zijn (waren) dan Uw beroep en functie?

c. In welk soort bedrijf of instelling bent (was) U werkzaam?

d. Ontvangt (ontving) U een weekloon, een maandsalaris of bent (was) U voor eigen rekening werkzaam? 34

(Laatste) beroep:		
(Laatste) functie:		
Soort bedrijf:		
weekloon - 1	maandsalaris - 2	voor eigen rekening - 3

ENQ.: IS O.P. DE HOOFDKOSTWINNER, DAN DEZE VRAAG NIET STELLEN EN OVER OP VRAAG 19A

18a. Wat zijn (waren) het beroep en de functie van de hoofdkostwinner van het gezin?

b. In welk soort bedrijf of instelling is (was) hij (zij) werkzaam?

c. Ontvangt (ontving) hij (zij) een weekloon, een maandsalaris, of is (was) hij (zij) voor eigen rekening werkzaam of heeft hij (zij) op andere wijze inkomsten?

(Laatste) beroep:			
(Laatste) functie:			
Soort bedrijf:			
Weekloon - 1	maandsalaris - 2	eigen rekening - 3	anders - 4

19a. Behoort U tot een kerkgenootschap? | ja - v | neen - x | 35

b. Welk kerkgenootschap is dat?

Rooms-kath. - 1	Ned.-herv. - 2	Geref. - 3	Ander - 4

c. Bent U in de afgelopen 2 weken nog één- of meermalen naar de kerk geweest?

ja - 8	neen - 9

ENQ.: DEZE VRAAG TE STELLEN AAN DE HOOFDKOSTWINNER OF EEN ANDERE VOLWASSENE VAN DIENS HUISHOUDING. KAART 3 OVERHANDIGEN.

20. Dan heb ik tenslotte nog een vraag die voor dit onderzoek erg belangrijk is. 36
Zoudt U met behulp van deze kaart willen aangeven onder welke groep het inkomen van de hoofdkostwinner valt. U kunt letter A, B, C, D of E noemen.

wil niet zeggen - 0	groep A-1	groep B-2	groep C-3	groep D-4	groep E-5	weet niet - 9

21. Tenslotte nog dit. Om de kans te kunnen bepalen dat ik dit gesprek met U kon voeren zou ik graag willen weten hoe het gegaan zou zijn als ik gisteravond ENQ. OP MAANDAG: ZATERDAGAVOND om deze tijd had aangebeld. Had U me dan dit interview kunnen toestaan of niet?

gespreksdag	was in de gelegenheid geweest			
	Maandag	wel - v	niet - x	weet niet - 0
	Dinsdag	wel - 1	niet - 2	weet niet - 3
	Woensdag	wel - 4	niet - 5	weet niet - 6
	Donderdag	wel - 7	niet - 8	weet niet - 9
	Vrijdag	wel - v	niet - x	weet niet - 0
	Zaterdag	wel - 1	niet - 2	weet niet - 3

37

38

ENQ.: EEN KRUISJE PLAATSEN IN DE EERSTE KOLOM VOOR DE DAG WAAROP HET GESPREK PLAATSVINDT EN CODECIJFER VOOR WEL, NIET OF WEET NIET ACHTER DE VOORGAANDE DAG OMCIRKELEN. VERVOLGENS VOOR ELK DER VOORGAANDE DAGEN DEZELFDE VRAAG STELLEN EN ACHTER ELKE DAG EEN CODECIJFER OMCIRKELEN.

22. INVULLEN ZONDER VRAGEN

Woonplaats O.P.	
Provincie	

Naam enquêteur	No. enquêteur	Datum gesprek	Volgno. gesprek

BIJLAGE 3 (vervolg)

INVULSCHEMA TELEVISIE EN RADIO

Bij enquête A 1771

Invulschema voor gisteravond (vraag 6)

Datum van gisteren invullen: _____ dag _____ november 1962

Tijd	Televisie						Radio				
	Nederland	België Vlaams	België Frans	Duitsland			Hilv. I	Hilv. II	Buitenland	Veronica	Reg.omroep noord, oost of zuid
				W.D.R.	N.D.R.	2e progr.					
7.00- 7.15											
7.15- 7.30											
7.30- 7.45											
7.45- 8.00											
8.00- 8.15											
8.15- 8.30											
8.30- 8.45											
8.45- 9.00											
9.00- 9.15											
9.15- 9.30											
9.30- 9.45											
9.45-10.00											
10.00-10.15											
10.15-10.30											
10.30-10.45											
10.45-11.00											
11.00-11.15											
11.15-11.30											
11.30-11.45											
11.45-12.00											

ENQ.: OVER OP VRAAG 7a

Invulschema voor eergisteravond (vraag 8)

Datum van eergisteren invullen: _____ dag _____ november 1962

Tijd	Televisie						Radio				
	Nederland	België Vlaams	België Frans	Duitsland			Hilv. I	Hilv. II	Buitenland	Veronica	Reg.omroep noord, oost of zuid
				W.D.R.	N.D.R.	2e progr.					
7.00- 7.15											
7.15- 7.30											
7.30- 7.45											
7.45- 8.00											
8.00- 8.15											
8.15- 8.30											
8.30- 8.45											
8.45- 9.00											
9.00- 9.15											
9.15- 9.30											
9.30- 9.45											
9.45-10.00											
10.00-10.15											
10.15-10.30											
10.30-10.45											
10.45-11.00											
11.00-11.15											
11.15-11.30											
11.30-11.45											
11.45-12.00											

ENQ.: OVER OP VRAAG 9

Naam enquêteur	No. enquêteur	Datum gesprek	Volgno. gesprek

BIJLAGE 3 (slot)

Vraag: Onder welke letter valt het inkomen van het GEZINSHOOFD nà aftrek van belastingen, pensioenpremie en premiën voor sociale verzekeringen, dus NETTO?

Groep	Per week		Per maand		Per jaar		Groep
	vanaf	tot	vanaf	tot	vanaf	tot	
A		f 57,70		f 250,-		f 3 000,-	A
B	f 57,70	f 96,14	f 250,-	f 416,-	f 3 000,-	f 4 999,-	B
C	f 96,15	f 134,61	f 417,-	f 582,-	f 5 000,-	f 6 999,-	C
D	f 134,62	f 230,76	f 583,-	f 999,-	f 7 000,-	f 11 999,-	D
E	f 230,77 of meer		f 1 000,- of meer		f 12 000,- of meer		E

Kaart 3

Bij enquête A 1771, vraag 20

14 apr. 1964

Tabellen 1 - 21

behorende bij:

Vrije-tijdsbesteding in Nederland 1962 - 1963

Deel 2: Televisie en radio, herfst 1962

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK
BIBLIOTHEEK

Tabel 1. Aantal bij de P.T.T. geregistreerde televisietoestellen 1952 - 1963

31 december	Aantal toestellen	
	x 1 000	per 1 000 huishoudens van 2 of meer personen
1952 ..	1	0
1953 ..	3	1
1954 ..	9	4
1955 ..	41	16
1956 ..	99	38
1957 ..	239	89
1958 ..	391	143
1959 ..	585	211
1960 ..	801	284
1961 ..	1 040	359
1962 ..	1 275	433
1963 1)	1 499	.

1) 1 oktober.

Tabel 2. Aantal personen met televisie thuis, in procenten van de bevolking

	1960	1962
TOTAAL	29	47
waaronder:		
per leeftijdsgroep		
12 - 17 jaar	34	50
18 - 39 jaar, totaal	27	48
waarvan ongehuwd	.	49
gehuwd	.	47
40 - 59 jaar	30	44
60 jaar en ouder	29	50
per sociaal milieu		
agrarische bevolking	15	26
arbeiders	30	49
risicodragende middenstand	31	51
loontrekkende middenstand	31	49
leidinggevenden en welgestelden	40	55
per onderwijsniveau		
schoolgaanden	33	46
niet schoolgaanden, totaal	29	48
waarvan g.l.o.	27	49
l.n.o.	32	46
u.l.o.	33	49
v.h.m.o. en w.o.	26	42

	1960	1962
TOTAAL	29	47
waaronder:		
per kerkgenootschap		
rooms-katholiek	32	51
Ned.-hervormd	28	44
gereformeerd	11	25
geen kerkgenootschap	34	57
per woonmilieu		
grote steden	40	57
middelgrote steden	37	55
kleine steden	32	43
niet-agrarisch platteland	19	47
agrarisch platteland	19	33
per inkomensgroep		
tot ƒ 3 000	15	37
ƒ 3 000 - < ƒ 5 000	.	43
ƒ 5 000 - < ƒ 7 000	.	50
ƒ 7 000 - < ƒ 12 000	.	47
ƒ 12 000 en meer	.	57

Tabel 3. Aantal personen met televisie thuis, per sociaal milieu en inkomensgroep, in procenten van de desbetreffende groep

	Sociaal milieu					Totaal
	agrarische bevolking	arbeiders	risicodragende middenstand	loontrekkende middenstand	leiding gevenden en welgestelden 1)	
TOTAAL	26	49	51	49	55	47
Per inkomensgroep waaronder 2)						
tot ƒ 5 000	25	44	50	35	(40)	42
ƒ 5 000-< ƒ 7 000	25	52	48	54	(40)	50
ƒ 7 000 en meer	27	64	47	48	55	49

1) Het tussen haakjes geplaatste percentage is gebaseerd op een klein absoluut aantal personen. 2) De categorie "inkomen onbekend" is weggelaten.

Tabel 4. Aantal personen met televisie thuis per kerkgenootschap en kerksheid 1), in procenten van de desbetreffende groep

	Kerks	Onkerks
TOTAAL	41	53
Rooms-katholiek	50	61
Ned.-hervormd	32	52
Gereformeerd	24	37

1) Voor de betekenis van kerks en onkerks zie hoofdstuk I C, punt 4.

Tabel 5. Aantal televisiekijkers per avond, thuis en bij anderen 1)

	1960					1962				
	Aantal televisiekijkers									
	thuis		bij anderen		totaal 2)	thuis		bij anderen		totaal 2)
	in % van de t.v.-bezitters	in % van de bevolking	in % van de niet-t.v.-bezitters	in % van de bevolking	in % van de bevolking	in % van de t.v.-bezitters	in % van de bevolking	in % van de niet-t.v.-bezitters	in % van de bevolking	in % van de bevolking
TOTAAL	68	20	8	6	26	70	33	10	6	39
waaronder:										
per geslacht										
mannen	65	20	9	6	26	70	35	11	5	40
vrouwen	71	20	7	5	25	69	31	10	6	37
per leeftijdsgroep										
12 - 17 jaar	65	22	7	5	27	62	31	13	7	38
18 - 39 jaar	63	17	9	7	23	67	32	12	6	38
40 - 59 jaar	73	22	6	4	26	73	32	8	4	36
60 jaar en ouder ..	73	21	8	6	27	79	39	10	5	44
per sociaal milieu										
agrarische bevolking	60	9	6	5	14	71	18	6	4	23
arbeiders	72	22	10	7	29	72	35	13	7	42
risicodragende middenstand	63	20	7	5	25	69	35	11	6	41
loontrekkende middenstand	70	21	7	5	27	68	33	9	4	38
leidinggevenden en welgestelden	60	24	5	3	27	61	33	8	4	37

1) W.o. het kijken naar Nederlandse en buitenlandse uitzendingen.
2) Excl. een gering aantal televisiebezitters dat bij anderen naar de televisie gaat kijken.

Tabel 6. Gemiddelde kijktijd 1) in minuten per avond van de televisiebezitters en de televisiekijkers

	Televisiebezitters		Televisiekijkers	
	1960	1962	1960	1962
TOTAAL	81	92	118	131
waaronder:				
per geslacht				
mannen	78	92	119	131
vrouwen	84	90	117	131
per leeftijdsgroep				
12 - 17 jaar	60	66	92	108
18 - 39 jaar, totaal	75	86	122	129
waarvan ongehuwd	.	66	.	116
gehuwd	.	98	.	135
40 - 59 jaar	92	99	125	137
60 jaar en ouder	89	116	123	147
per sociaal milieu				
agrarische bevolking	68	95	113	134
arbeiders	87	96	122	135
risicodragende middenstand	72	93	116	134
loontrekkende middenstand	81	89	117	131
leidinggevenden en welgestelden	66	65	110	107
per onderwijsniveau				
schoolgaanden	54	63	86	101
niet schoolgaanden, totaal	84	99	122	135
waarvan g.l.o.	90	105	123	143
l.n.o.	75	89	120	129
u.l.o.	77	81	120	122
v.h.m.o. en w.o.	75	80	120	117
per kerkgenootschap				
rooms-katholiek	83	92	122	132
Ned.-hervormd, totaal	78	93	116	131
waarvan kerks	.	72	.	120
onkerks	.	102	.	135
gereformeerd	78	86	123	120
geen kerkgenootschap	81	95	117	134
per woonmilieu				
grote steden	83	95	119	134
middelgrote steden	83	93	119	134
kleine steden	75	90	119	132
niet-agrarisch platteland	80	92	117	131
agrarisch platteland		87		128
per ontvangstmogelijkheid van het toestel				
alleen Nederland	80	92	116	131
Nederland en Duitsland	72	89	119	131
Nederland en België	84	92	122	129
Nederland, Duitsland en België	90	95	125	138
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel				
1957 of eerder	.	89	.	134
1958	.	87	.	132
1959	.	96	.	132
1960	.	92	.	129
1961	.	90	.	128
1962	.	96	.	135

1) W.o. het kijken naar Nederlandse en buitenlandse uitzendingen.

Tabel 7. De televisiebezitters naar totale kijktijd 1) per avond

	Totaal	waarvan				
		niet	1 - 4 kwartier	5 - 8 kwartier	9 - 10 kwartier	11 en meer kwartier
		gekeken				
	in procenten					
TOTAAL 1960	100	32	13	21	34	
1962	100	30	13	18	11	28
waaronder:						
per geslacht						
mannen	100	30	13	19	10	28
vrouwen	100	31	12	18	12	27
per leeftijdsgroep						
12 - 17 jaar	100	38	19	19	9	15
18 - 39 jaar						
ongehuwd	100	43	15	17	10	15
gehuwd	100	28	11	19	12	30
40 - 59 jaar	100	27	11	18	12	32
60 jaar en ouder	100	21	9	18	13	39
per sociaal milieu						
agrarische bevolking	100	29	9	23	9	30
arbeiders	100	28	13	18	10	31
risicodragende middenstand	100	31	14	15	11	29
loontrekkende middenstand	100	32	11	20	13	24
leidinggevenden en welgestelden	100	39	19	18	10	14
per onderwijsniveau						
schoolgaanden	100	38	23	18	8	13
niet schoolgaanden						
g.l.o.	100	27	10	17	11	35
l.n.o.	100	32	12	18	13	25
u.l.o.	100	34	14	20	11	21
v.h.m.o. en w.o.	100	32	14	26	10	18
per kerkgenootschap						
rooms-katholiek	100	31	12	19	12	26
Ned.-hervormd, totaal	100	29	13	17	12	29
waarvan kerks	100	40	13	18	10	19
onkerks	100	25	13	17	12	33
gereformeerd	100	28	18	20	10	24
geen kerkgenootschap	100	30	12	17	11	30
per woonmilieu						
grote steden	100	29	11	20	11	29
middelgrote steden	100	30	13	17	11	29
kleine steden	100	32	12	16	12	28
niet-agrarisch platteland	100	30	13	19	11	27
agrarisch platteland	100	32	13	18	13	24
per ontvangstmogelijkheid van het televisietoestel						
alleen Nederland	100	29	14	19	10	28
Nederland en Duitsland	100	33	11	19	12	25
Nederland en België	100	29	15	16	13	27
Nederland, Duitsland en België	100	32	9	20	10	29
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel						
1957 of eerder	100	34	11	17	12	26
1958	100	34	11	19	9	27
1959	100	27	13	19	12	29
1960	100	29	12	20	12	27
1961	100	29	14	22	9	26
1962	100	29	14	14	12	31

1) W.o. het kijken naar Nederlandse en buitenlandse uitzendingen.

Tabel 8. Aantal televisiekijkers 1) bij anderen 2), in procenten van de bevolking zonder televisie thuis

	1960			1962		
	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen
TOTAAL	8	9	7	10	11	10
waaronder:						
per leeftijdsgroep						
12 - 17 jaar	7	7	8	13	15	12
18 - 39 jaar, totaal	9	11	8	12	13	12
waarvan ongehuwd	.	.	.	14	14	13
gehuwd	.	.	.	12	12	11
40 - 59 jaar	6	8	5	8	7	8
60 jaar en ouder	8	8	9	10	10	10
per sociaal milieu						
agrarische bevolking	6	6	6	6	6	6
arbeiders	10	12	8	13	13	14
risocidragende middenstand .	7	7	7	11	13	10
loontrekkende middenstand ..	7	8	7	9	11	7
leidinggevenden en welgestelden	5	4	5	8	8	9

1) W.o. het kijken naar Nederlandse en buitenlandse uitzendingen.
2) Uitsluitend door personen zonder televisie thuis.

Tabel 9. De televisiebezitters naar ontvangstmogelijkheid van het toestel

Ontvangstmogelijkheid	Aantal televisiebezitters (%)
Alleen Nederland	58
Nederland en België (Ned. progr.)	1
Nederland en België (Ned. en Frans progr.)	6
Nederland, België (Ned. en Frans progr.) en Frankrijk	1
Nederland en Duitsland (1e progr.)	17
Nederland en Duitsland (1e en 2e progr.)	5
Nederland, Duitsland (1e en 2e progr.) en Frankrijk	0
Nederland, België (Ned. progr.) en Duitsland (1e progr.)	1
Nederland, België (Ned. en Frans progr.) en Duitsland (1e progr.)	7
Nederland, België (Ned. en Frans progr.) en Duitsland (1e en 2e progr.) ..	2
Nederland, België (Ned. en Frans progr.), Duitsland (1e en 2e progr.) en Frankrijk	1
Nederland, België (Ned. en Frans progr.), Duitsland (1e progr.) en Frankrijk	1
Totaal	100
waaronder totaal België (Ned. progr.)	20
België (Frans progr.)	18
Duitsland (1e progr.)	34
Duitsland (2e progr.)	8
Frankrijk	3

Tabel 10. Kijktijd 1) van de televisiebezitters in procenten van de zendtijd van Nederlandse, Belgische en Duitse zenders, per ontvangstmogelijkheid van het televisietoestel

	Ontvangstmogelijkheid 2)				Totaal 2)
	Alleen Nederland	Nederland en België	Nederland en Duitsland	Nederland, België en Duitsland	
Kijkmogelijkheid Nederland 3)	100	100	100	100	100
w.v. gekeken	46	31	35	29	40
Kijkmogelijkheid België 4)		100		100	100
w.v. gekeken		12		5	8
Kijkmogelijkheid Duitsland 5)			100	100	100
w.v. gekeken			7	9	7

1) Over de gehele periode van het onderzoek.
2) Met de Franse televisie is geen rekening gehouden aangezien deze voor het kijken in ons land van slechts geringe betekenis is.
3) Totale zendtijd van de Nederlandse televisie.
4) Idem van de Belgische televisie, zonder dubbeltelling van de Nederlands- en Franstalige zenders, bij televisiebezitters die beide zenders kunnen ontvangen.
5) Idem van de Duitse televisie, zonder dubbeltelling van het 1e en 2e Duitse programma bij televisiebezitters die beide programma's kunnen ontvangen.

Tabel 11. Verhouding van de zendtijd 1) van Nederlandse, Belgische en Duitse televisiezenders en van de kijktijd 1) besteed aan de programma's van deze zenders, per ontvangstmogelijkheid van het televisietoestel

	Ontvangstmogelijkheid 2)				Totaal 2)
	Alleen Nederland	Nederland en België	Nederland en Duitsland	Nederland, België en Duitsland	
Kijkmogelijkheid naar Nederland, Duitsland en België 2) 3)					
Totaal	100	100	100	100	100
waarvan:					
Nederland 3)	100	46	44	29	59
België 3)		54		35	15
Duitsland 3)			56	36	26
Totale kijktijd 2)	100	100	100	100	100
waarvan besteed aan zender(s) in:					
Nederland	100	70	81	63	89
België		30		13	4
Duitsland			19	24	7

1) Over de gehele periode van het onderzoek.
2) Met de Franse televisie is geen rekening gehouden aangezien deze voor het kijken in ons land van slechts geringe betekenis is.
3) De som van de tijd gedurende welke men heeft kunnen kijken naar één of meer zenders van een bepaald land of een combinatie van landen.

Tabel 12. Kijkdichtheid 1) van personen met televisie thuis, per programmacategorie (Nederlandse televisieprogramma's)

	1960	1962												
		In procenten									Absolute aantallen (x 1 000) 2)			
		Totaal			Mannen			Vrouwen			Gemiddeld			
	Totaal geheel of gedeeltelijk gezien 4)	Geheel	Gedeeltelijk	Niet	Geheel	Gedeeltelijk	Niet	Geheel	Gedeeltelijk	Niet	Geheel	Gedeeltelijk	Geheel en gedeeltelijk 2)	Grenzen 3)
		gezien			gezien			gezien			gezien			
Totaal	43	36	6	58	37	6	57	35	6	59	1 569	264	1 833	1 725 tot 1 940
waarvan														
informatieve programma's ..	42	32	5	63	33	6	61	30	5	65	1 370	229	1 599	1 490 tot 1 710
speelfilms	50	44	8	48	45	8	47	43	8	49	1 910	341	2 251	2 140 tot 2 365
televisie (toneel-)spelen .	44	30	13	57	33	12	55	28	15	57	1 314	575	1 889	1 780 tot 2 000
amusementsprogramma's	47	40	10	50	38	10	52	41	10	49	1 720	441	2 161	2 050 tot 2 275
concertuitvoeringen	32	16	5	79	15	6	79	16	5	79	674	225	899	810 tot 990
godsdienstige uitzendingen.	20	5	-	95	5	-	95	5	-	95	225	-	225	175 tot 275
nieuws (journaal)	53	52	1	47	52	1	47	51	1	48	2 230	30	2 260	2 150 tot 2 375
sportuitzendingen	30	45	5	50	49	3	48	41	6	53	1 941	207	2 148	2 035 tot 2 260

1) Aantal kijkers per uitzending.
2) Absoluut aantal kijkers thuis van 12 jaar en ouder (mannen + vrouwen).
3) Door toevalsfactoren, die aan de steekproefmethode eigen zijn, kunnen de werkelijke aantallen kijkers in de bevolking zowel beneden als boven de gemiddelde aantallen liggen. De kans dat het werkelijke aantal kijkers binnen de aangegeven grenzen ligt, bedraagt 95%. De beste schatting is echter steeds het gemiddelde aantal.
4) De percentages kijkers bij het totaal en per programmacategorie in 1960 en 1962 (geheel + gedeeltelijk) zijn niet volkomen vergelijkbaar omdat in beide jaren verschillende berekeningsmethoden werden gevolgd. In 1962 is elke geënquêteerde die een deel van een programma heeft gezien, geteld als een "gedeeltelijke kijker". In 1960 werd echter rekening gehouden met de tijdsduur van het deel van het programma dat gezien was, waardoor bijv. 4 personen die elk een kwart van een programma hadden gezien, samen als één kijker werden geteld; in 1962 werden in dit geval 4 personen als "gedeeltelijke kijkers" geteld. De over 1960 vermelde percentages zijn in het algemeen iets te laag, behalve bij de programmacategorieën journaal en godsdienstige uitzendingen, waarvan de duur van uitzending in de regel bij de bewerking op één kwartier werd gesteld.

Tabel 13. Kijkdichtheid 1) van personen met televisie thuis per programmacategorie, per bevolkingsgroep (Nederlandse televisieprogramma's)

	Totaal	waarvan per programmacategorie							
		Informatieve programma's	Speelfilms	Televisie (toneel) spelen	Amusementsprogramma's	Concertuitvoeringen	Godsdienstige programma's	Nieuws (journaal)	Sportuitzendingen
	in procenten								
TOTAAL	42	37	52	44	50	21	5	52	50
waaronder:									
per geslacht									
mannen	43	39	53	44	49	21	5	52	52
vrouwen	41	35	51	43	51	21	5	52	47
per leeftijdsgroep									
12 - 17 jaar	30	24	43	26	36	10	7	42	40
18 - 39 jaar									
ongehuwd	30	26	38	35	38	8	3	34	31
gehuwd	44	38	57	45	54	21	4	55	55
40 - 59 jaar	48	43	55	50	55	26	5	57	60
60 jaar en ouder	53	49	61	56	55	36	8	67	55
per sociaal milieu									
agrarische bevolking	46	42	58	49	50	11	-	59	57
arbeiders	43	38	56	42	51	21	5	54	48
risicodragende middenstand	44	39	50	53	51	20	8	53	50
loontrekkende middenstand	42	36	52	41	52	24	7	51	49
leidinggevenden en welgestelden	31	26	31	39	36	22	1	39	51
per onderwijsniveau									
schoolgaanden	29	24	40	26	32	7	4	42	38
niet schoolgaanden									
g.l.o.	48	43	59	49	56	24	5	58	52
l.n.o.	40	35	52	41	48	18	5	48	47
u.l.o.	39	33	43	46	48	19	7	48	52
v.h.m.o. en w.o.	38	31	42	47	44	29	4	48	56
per kerkgenootschap									
rooms-katholiek	38	32	48	40	44	18	2	48	48
Ned.-hervormd, totaal	46	41	53	45	54	22	8	57	55
waarvan kerks	37	35	40	40	42	14	6	48	35
onkerks	50	44	58	48	60	25	9	60	61
gereformeerd	43	39	52	49	50	17	-	54	43
geen kerkgenootschap	46	41	58	47	55	26	7	56	51
per woonmilieu									
grote steden	48	44	61	48	57	26	11	55	54
middelgrote steden	41	36	48	43	47	19	6	50	49
kleine steden	40	33	54	41	48	23	5	52	42
niet-agrarisch platteland	40	34	49	41	47	21	1	52	50
agrarisch platteland	40	30	50	42	48	18	3	53	47
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel									
1957 of eerder	39	33	43	47	46	18	6	49	52
1958	42	37	53	41	52	21	7	49	45
1959	45	41	50	47	53	30	9	53	44
1960	44	37	57	44	50	23	4	57	54
1961	42	37	53	40	49	19	3	53	49
1962	44	39	58	43	52	17	4	52	50

1) Aantal kijkers per uitzending.

Tabel 14. Bezit van radiotoestellen en/of aansluitingen op de draadomroep, in procenten van de bevolking

	1960				1962			
	Geen	Eén toestel 1)	Twee of meer toestellen 1)	Totaal	Geen	Eén toestel 1)	Twee of meer toestellen 1)	Totaal
TOTAAL	4	86	10	100	3	79	18	100
waaronder:								
per sociaal milieu								
agrarische bevolking	7	90	3	100	5	86	9	100
arbeiders	5	88	7	100	4	85	11	100
risicodragende middenstand .	3	84	13	100	2	75	23	100
loontrekkende middenstand ..	2	87	11	100	2	74	24	100
leidinggevenden en welgestelden	1	67	32	100	3	54	43	100
per onderwijsniveau								
schoolgaanden	.	.	.	.	2	69	29	100
niet-schoolgaanden								
g.l.o.	.	.	.	.	5	83	12	100
l.n.o.	.	.	.	.	3	82	15	100
u.l.o.	.	.	.	.	2	75	23	100
v.h.m.o. en w.o.	.	.	.	.	1	64	35	100
per kerkgenootschap								
rooms-katholiek	3	88	9	100	3	81	16	100
Ned.-hervormd, totaal	5	85	10	100	3	80	17	100
waarvan kerks	.	.	.	.	3	82	15	100
onkerks	.	.	.	.	4	78	18	100
gereformeerd	6	83	11	100	5	77	18	100
geen kerkgenootschap	3	84	13	100	3	76	21	100
per woonmilieu								
grote steden	2	82	16	100	3	72	25	100
middelgrote steden	3	85	12	100	4	78	18	100
kleine steden	2	88	10	100	3	80	16	100
niet-agrarisch platteland ..	6	88	6	100	4	82	14	100
agrarisch platteland					4	82	14	100
per inkomensgroep								
tot *f* 3 000	12	83	5	100	7	88	5	100
f 3 000 - < *f* 5 000	.	.	.	.	5	86	9	100
f 5 000 - < *f* 7 000	.	.	.	.	3	81	16	100
f 7 000 - < *f* 12 000	.	.	.	.	2	72	26	100
f 12 000 en meer	.	.	.	.	3	55	42	100

1) W.o. begrepen aansluitingen op de draadomroep.

Tabel 15. De radiobezitters naar totale luistertijd per avond in procenten en de gemiddelde luistertijd in minuten per avond van radiobezitters en radioluisteraars 1)

	Totaal	waarvan				Gemiddelde luistertijd in minuten p. avond van	
		niet	1-4 kwartier	5-8 kwartier	9 en meer kwartier	radio-bezitters	radio-luisteraars
		geluisterd					
TOTAAL 1960	100	69	14	9	8	28	91
1962	100	75	14	6	5	21	84
waaronder:							
per geslacht							
mannen	100	75	14	6	5	21	84
vrouwen	100	75	14	6	5	21	83
per leeftijdsgroep							
12 - 17 jaar	100	78	14	6	2	17	72
18 - 39 jaar							
ongehuwd	100	76	15	3	6	21	87
gehuwd	100	77	12	6	5	20	87
40 - 59 jaar	100	74	14	6	6	23	84
60 jaar en ouder	100	72	15	7	6	23	83
per sociaal milieu							
agrarische bevolking	100	66	19	8	7	29	83
arbeiders	100	77	11	6	6	21	90
risicodragende middenstand	100	78	11	6	5	18	83
loontrekkende middenstand	100	74	16	5	5	20	77
leidinggevenden en welgestelden	100	76	15	4	5	18	77
per onderwijsniveau							
schoolgaanden	100	77	15	5	3	17	71
niet-schoolgaanden							
g.l.o.	100	76	13	6	5	21	86
l.n.o.	100	74	12	7	7	24	90
u.l.o.	100	75	13	7	5	21	86
v.h.m.o. en w.o.	100	74	17	5	4	18	71
per kerkgenootschap							
rooms-katholiek	100	78	11	6	5	20	87
Ned.-hervormd, totaal	100	75	14	6	5	21	84
waarvan kerks	100	71	16	7	6	24	81
onkerks	100	78	12	5	5	20	86
gereformeerd	100	67	19	9	5	24	74
geen kerkgenootschap	100	75	14	6	5	21	84
per woonmilieu							
grote steden	100	76	12	5	7	23	95
middelgrote steden	100	77	12	6	5	20	87
kleine steden	100	74	14	7	5	21	83
niet-agrarisch platteland	100	75	15	6	4	20	78
agrarisch platteland	100	75	14	6	5	21	80

1) W.o. het luisteren naar Nederlandse en buitenlandse radio-uitzendingen.

Tabel 16. Luisterdichtheid 1) van personen met radio thuis, per programmacategorie (Nederlandse radioprogramma's)

	In promilles									Absolute aantallen (x 1 000) 2)			
	Totaal			Mannen			Vrouwen			Gemiddeld			Grenzen 3)
	Geheel	Gedeeltelijk	Niet	Geheel	Gedeeltelijk	Niet	Geheel	Gedeeltelijk	Niet	Geheel	Gedeeltelijk	Geheel en gedeeltelijk	
	geluisterd			geluisterd			geluisterd			geluisterd			
Totaal	24	4	972	23	4	973	25	4	971	212	35	247	195 tot 300
waarvan													
ernstige muziek	17	5	978	15	6	979	19	5	976	150	44	194	150 tot 240
lichte muziek	24	5	971	21	4	975	26	5	969	212	44	256	205 tot 310
gesproken woord	19	1	980	17	1	982	21	2	977	168	9	177	130 tot 220
hoorspelen	46	11	943	47	12	941	46	9	945	406	97	503	430 tot 575
nieuwsberichten	35	-	965	37	-	963	33	-	967	309	-	309	245 tot 370
sportuitzendingen	23	-	977	26	-	974	21	-	979	203	-	203	150 tot 255
amusementsprogramma's ...	28	14	958	24	15	961	33	12	955	247	124	371	310 tot 435
godsdienstige uitzendingen	19	1	980	19	1	980	20	1	979	168	9	177	130 tot 220
samengestelde programma's	26	22	952	18	29	953	34	16	950	229	194	423	355 tot 495

1) Aantal luisteraars per uitzending.
2) Absoluut aantal luisteraars van 12 jaar en ouder (mannen + vrouwen).
3) Door toevalsfactoren, die aan de steekproefmethode eigen zijn, kunnen de werkelijke aantallen luisteraars in de bevolking zowel beneden als boven de gemiddelde aantallen liggen. De kans dat het werkelijke aantal luisteraars binnen de aangegeven grenzen ligt, bedraagt 95%. De beste schatting is echter steeds het gemiddelde aantal.

Tabel 17. Luisterdichtheid 1) van personen met radio thuis, per programmacategorie, per bevolkingsgroep (Nederlandse radioprogramma's)

	Totaal	waarvan per programmacategorie								
		Ernstige muziek	Lichte muziek	Gesproken woord	Hoorspelen	Nieuwsberichten	Sportuitzendingen	Amusementsprogramma's	Godsdienstige uitzendingen	Samengestelde programma's
	in promilles									
TOTAAL	28	22	29	20	57	35	23	42	20	48
waaronder:										
per geslacht										
mannen	27	21	25	18	59	37	26	39	20	47
vrouwen	29	24	31	23	55	33	21	45	21	50
per leeftijdsgroep										
12 - 17 jaar	12	8	11	7	47	12	25	31	6	14
18 - 39 jaar										
ongehuwd	23	22	22	18	33	29	10	27	22	55
gehuwd	28	23	31	23	66	30	19	45	15	42
40 - 59 jaar	33	23	33	23	65	44	30	50	22	62
60 jaar en ouder	39	35	38	30	61	51	28	45	41	60
per sociaal milieu										
agrarische bevolking	39	32	37	31	67	54	-	48	37	62
arbeiders	26	19	28	18	59	28	35	48	18	59
risicodragende middenstand	28	21	28	19	49	35	15	40	30	29
loontrekkende middenstand	27	23	25	22	51	38	14	35	16	34
leidinggevenden en welgestelden	27	26	23	21	64	40	35	29	10	57
per onderwijsniveau										
schoolgaanden	13	12	11	6	56	13	31	22	7	8
niet-schoolgaanden										
g.l.o.	30	23	30	23	59	36	34	46	26	52
l.n.o.	31	27	33	21	60	38	14	48	21	58
u.l.o.	33	23	35	26	57	36	8	48	27	78
v.h.m.o. en w.o.	27	25	21	21	45	54	5	32	10	23
per kerkgenootschap										
rooms-katholiek	24	18	25	20	53	33	11	39	17	40
Ned.-hervormd, totaal	29	24	30	19	59	34	30	51	25	64
waarvan kerks	36	34	30	25	72	41	27	56	35	102
onkerks	25	17	29	16	50	29	32	47	18	39
gereformeerd	39	35	36	29	87	59	29	39	40	46
geen kerkgenootschap	26	24	29	20	49	28	32	38	12	54
per woonmilieu										
grote steden	28	25	31	20	61	30	34	45	16	40
middelgrote steden	28	24	26	20	61	33	12	41	23	41
kleine steden	31	23	34	25	57	38	19	47	21	63
niet-agrarisch platteland	29	22	27	24	55	36	38	36	28	54
agrarisch platteland	26	21	27	18	48	35	12	44	19	50

1) Aantal luisteraars per uitzending.

Tabel 18. De radiobezitters met en zonder televisie thuis naar totale luistertijd per avond (in procenten) 1)

	Met televisie					Zonder televisie				
		waarvan					waarvan			
	Totaal	niet	1 - 4 kwartier	5 - 8 kwartier	9 en meer kwartier	Totaal	niet	1 - 4 kwartier	5 - 8 kwartier	9 en meer kwartier
		geluisterd					geluisterd			
TOTAAL 1960	100	84	13	2	1	100	63	14	12	11
1962	100	86	12	2	0	100	65	15	10	10
waaronder:										
per geslacht										
mannen	100	86	12	2	0	100	64	15	11	10
vrouwen	100	87	11	2	0	100	66	15	10	9
per leeftijdsgroep										
12 - 17 jaar	100	84	12	4	0	100	71	16	8	5
18 - 39 jaar										
ongehuwd	100	84	13	2	1	100	67	16	5	12
gehuwd	100	88	10	2	0	100	66	13	11	10
40 - 59 jaar	100	87	11	1	1	100	63	16	11	10
60 jaar en ouder	100	85	14	1	-	100	59	15	13	13
per sociaal milieu										
agrarischebevolking	100	85	15	-	-	100	59	21	11	9
arbeiders	100	86	11	2	1	100	69	11	10	10
risicodragende middenstand	100	89	10	1	0	100	66	13	11	10
loontrekkende middenstand	100	85	13	2	0	100	64	19	8	9
leidinggevenden en welgestelden	100	88	11	1	-	100	62	20	8	10
per onderwijsniveau										
schoolgaanden	100	85	13	2	0	100	70	18	7	5
niet schoolgaanden										
g.l.o.	100	86	12	1	1	100	65	14	10	11
l.n.o.	100	86	12	2	0	100	63	13	11	13
u.l.o.	100	87	11	2	0	100	64	14	12	10
v.h.m.o. en w.o.	100	89	11	-	-	100	63	22	9	6
per kerkgenootschap										
rooms-katholiek	100	87	11	2	0	100	68	13	9	10
Ned.-hervormd, totaal	100	88	11	1	0	100	65	16	9	10
waarvan kerks	100	86	12	2	-	100	63	18	9	10
onkerks	100	88	11	1	0	100	67	13	9	11
gereformeerd	100	85	15	-	-	100	61	20	11	8
geen kerkgenootschap	100	84	13	2	1	100	64	14	11	11
per woonmilieu										
grote steden	100	84	13	2	1	100	64	11	9	16
middelgrote steden	100	88	10	1	1	100	64	14	11	11
kleine steden	100	86	12	1	1	100	65	15	11	9
niet-agrarisch platteland	100	87	12	1	-	100	65	18	9	8
agrarisch platteland	100	88	11	1	0	100	67	16	10	7
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel										
1957 of eerder	100	84	14	2	-					
1958	100	89	9	2	-					
1959	100	85	13	1	1					
1960	100	86	12	2	0					
1961	100	86	12	2	0					
1962	100	89	9	1	1					

1) W.o. het luisteren naar Nederlandse en buitenlandse radio-uitzendingen.

Tabel 19. De radiobezitters met en zonder televisie thuis naar gemiddelde luistertijd in minuten per avond 1)

	Met televisie		Zonder televisie	
	Gemiddelde luistertijd van			
	radio-bezitters	radio-luisteraars	radio-bezitters	radio-luisteraars
TOTAAL 1960	9	54	36	98
1962	6	48	33	96
waaronder:				
per geslacht				
mannen	6	45	35	98
vrouwen	6	50	33	95
per leeftijdsgroep				
12 - 17 jaar	9	56	23	81
18 - 39 jaar				
ongehuwd	9	54	33	104
gehuwd	5	47	33	101
40 - 59 jaar	6	47	35	95
60 jaar en ouder	6	36	42	101
per sociaal milieu				
agrarische bevolking	5	32	38	90
arbeiders	8	53	33	105
risicodragende middenstand	5	47	32	95
loontrekkende middenstand	6	45	33	90
leidinggevenden en welgestelden	6	48	33	87
per onderwijsniveau				
schoolgaanden	8	53	23	78
niet schoolgaanden				
g.l.o.	6	48	35	101
l.n.o.	8	48	39	107
u.l.o.	6	50	36	98
v.h.m.o. en w.o.	3	33	29	78
per kerkgenootschap				
rooms-katholiek	6	51	33	104
Ned.-hervormd, totaal	6	44	33	95
waarvan kerks	6	44	33	89
onkerks	5	42	33	98
gereformeerd	6	36	30	78
geen kerkgenootschap	8	51	38	102
per woonmilieu				
grote steden	9	56	42	119
middelgrote steden	6	47	38	104
kleine steden	8	51	32	92
niet-agrarisch platteland	6	44	30	89
agrarisch platteland	5	42	29	87
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel				
1957 of eerder	8	47		
1958	6	51		
1959	8	51		
1960	6	44		
1961	6	47		
1962	6	53		

1) W.o. het luisteren naar Nederlandse en buitenlandse radio-uitzendingen.

Tabel 20. Aangeboden Nederlandse radioprogramma's en beluisterde programma's afzonderlijk voor radiobezitters met en zonder televisie

	Aangeboden programma's	Beluisterde programma's					
		Totaal		Mannen		Vrouwen	
		met t.v.	zonder t.v.	met t.v.	zonder t.v.	met t.v.	zonder t.v.
	in procenten						
Totaal aantal programma's ..	100	100	100	100	100	100	100
waarvan:							
ernstige muziek	17	12	14	13	14	12	14
lichte muziek	21	20	22	20	21	20	22
gesproken woord	27	23	19	21	18	23	19
hoorspelen	4	5	9	6	10	5	9
nieuwsberichten	14	28	16	29	17	28	16
sportuitzendingen	1	0	1	0	1	0	1
amusementsprogramma's	7	5	11	4	11	5	11
godsdienstige uitzendingen	8	5	6	5	6	5	6
samengestelde programma's.	1	2	2	2	2	2	2

Tabel 21. Luisterdichtheid 1) van personen met en zonder televisie thuis, per programmacategorie, per bevolkingsgroep (Nederlandse radioprogramma's)

	Totaal		waarvan per programmacategorie															
			Ernstige muziek		Lichte muziek		Gesproken woord		Hoorspelen		Nieuwsberichten		Sportuitzendingen		Amusementsprogramma's		Godsdienstige uitzendingen		Samengestelde programma's	
	A 2)	B 2)	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
	in promilles																			
TOTAAL	8	46	5	38	7	46	7	34	8	100	16	52	2	43	6	75	5	34	15	79
waaronder:																				
per geslacht																				
mannen	8	46	6	38	7	45	6	32	11	109	17	57	4	46	5	75	6	34	20	76
vrouwen	7	46	5	38	7	49	8	35	7	93	14	48	-	39	7	75	5	34	10	82
per leeftijdsgroep																				
12 - 17 jaar	7	18	5	13	5	19	6	8	21	76	9	15	-	48	2	60	7	4	34	-
18 - 39 jaar																				
ongehuwd	8	39	6	38	8	36	4	33	21	46	11	46	-	20	9	47	2	42	25	87
gehuwd	6	49	3	41	7	53	5	38	6	120	12	48	-	37	7	80	4	25	4	80
40 - 59 jaar	8	50	7	37	8	53	9	35	-	113	17	65	7	50	4	86	5	35	10	105
60 jaar en ouder	12	67	7	64	12	66	11	51	3	114	30	73	-	54	8	84	12	71	16	96
per sociaal milieu																				
agrarische bevolking	10	50	11	39	7	48	10	39	-	93	28	65	-	-	-	65	-	52	-	90
arbeiders	7	44	4	33	9	46	5	31	7	108	14	41	5	65	6	88	7	28	20	95
risicodragende middenstand .	9	46	4	38	7	52	10	27	15	84	17	53	-	34	7	72	8	53	-	69
loontrekkende middenstand ..	9	45	7	40	6	44	8	34	6	96	18	57	-	28	6	64	5	27	8	58
leidinggevenden en welgestelden	7	51	6	48	5	43	3	42	26	111	10	74	-	60	7	60	2	21	56	59
per onderwijsniveau																				
schoolgaanden	6	20	7	15	3	19	4	12	21	87	9	17	-	56	7	36	-	13	-	14
niet-schoolgaanden																				
g.l.o.	8	52	5	41	7	53	6	39	4	111	17	55	-	69	4	86	7	44	7	96
l.n.o.	11	47	7	44	16	50	8	32	7	107	18	55	10	17	11	81	8	32	26	84
u.l.o.	8	55	5	42	6	62	9	44	19	88	13	56	-	16	7	84	5	38	40	125
v.h.m.o. en w.o.	7	41	6	39	2	34	9	29	7	74	20	77	-	9	2	54	-	16	-	36
per aanschaffingsjaar van het televisietoestel																				
1957 of eerder	7		6		7		6		10		18		10		2		4		11	
1958	8		4		8		10		7		12		-		4		4		-	
1959	7		5		11		6		-		16		-		7		1		31	
1960	7		8		4		6		6		18		-		4		4		-	
1961	9		6		8		9		10		17		-		7		24		10	
1962	8		6		7		7		20		11		-		12		5		35	

1) Aantal radioluisteraars per uitzending.
2) A = met televisie, B = zonder televisie.